

**Tarımsal Ekonomi ve Politika
Geliştirme Enstitüsü**

**Durum Tahmin
BUĞDAY
2023**

TARIMSAL EKONOMİ ve POLİTİKA GELİŞTİRME ENSTİTÜSÜ
TEPGE

Durum ve Tahmin

BUĞDAY

2023

Hazırlayan
Dr. Kübra POLAT

Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü Müdürlüğü
kubra.tasdemir@tarimorman.gov.tr

TEPGE YAYIN NO: 384

ISBN: 978-625-94245-0-7

©TEPGE

Her Hakkı Saklıdır.

ARALIK/2023

İletişim:

Tarım ve Orman Bakanlığı
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Bulvarı, 06800,
Çankaya/ANKARA

Telefon: 0312 287 5833

Faks: 0312 287 5854

Bu rapor TEPGE'nin izni olmadan kısmen veya tamamen basılamaz, çoğaltılamaz veya elektronik ortama taşınmaz. Raporun bilimsel ve hukukî sorumluluğu yazara aittir.

Kapak sayfasında kullanılan fotoğraf Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından düzenlenen "2017 yılı Tarım ve İnsan Fotoğraf Yarışması" na aittir.

(<http://www.tarimormaninsan.com/img/9-tarim-ve-insan-fotograf-yarismasi/genel/ikincilik-odulu-irfan-cimen.jpg>)

ÖNSÖZ

Enstitümüz araştırmacıları tarafından hazırlanan “Durum ve Tahmin” raporları; bir yandan temel bilgi ve veri tabanı oluşturulmasını sağlarken, diğer yandan da sektördeki gelişmeleri yakından izleyerek sektör paydaşlarını bu gelişmelerden zamanında ve doğru bir şekilde haberdar ederek bilgilendirmeyi amaçlamaktadır.

Bu raporlarda dünya ve Türkiye’de; bitkisel ürünlerin bir önceki yıla ait üretim, kullanım, ihracat, ithalat, yıl sonu stokları ve fiyatlarında ortaya çıkan gerçekleşmeler “Durum”; içinde bulunulan yıla ait gerçekleşen fakat tam netleşmeyen gelişmeler “Tahmin”; bir sonraki yıla ait muhtemel gelişmeler ise “Öngörü” adı altında sistematik olarak incelenmektedir.

Son yıllarda Covid-19 pandemisi, iklim değişikliği ve dünya buğday piyasasında önemli rol oynayan Rusya-Ukrayna arasında yaşanan savaş nedeniyle buğday ve buğdaya dayalı gıda sanayi (un, makarna, irmik, bisküvi, gofret, kraker vb.) hem iç piyasada hem de dünya pazarlarında giderek daha fazla rekabete konu olmaktadır. Bu bakımdan geçmişten günümüze kadar buğday ve ürünlere yönelik verilerin derlendiği bu rapor tüm sektör paydaşları ve karar alıcılar açısından önem arz etmektedir. Türkiye’de ve dünyada buğday piyasalarında gerçekleşen tüm gelişmeleri takip ederek bu raporu hazırlayan Sayın Dr. Kübra POLAT’a emeklerinden dolayı teşekkür eder, raporun sektör paydaşlarına faydalı olmasını dilerim.

Dr. Uđur İLKDOĐAN

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iv
1. DÜNYADA DURUM: 2021/2022.....	1
1.1. Buğday Ekim Alanı.....	1
1.2. Buğday Üretimi.....	1
1.3. Buğday Fiyatları.....	2
1.4. Buğday Arz ve Yıl Sonu Stokları.....	3
1.5. Buğday İhracat ve İthalatı.....	4
2. DÜNYADA TAHMİN: 2022/2023.....	5
2.1. Buğday Ekim Alanı ve Üretimi.....	5
2.2. Buğday İhracatı ve İthalatı.....	6
2.3. Buğday Kullanımı ve Arzı.....	7
2.4. Buğday Fiyatları.....	7
3. DÜNYADA ÖNGÖRÜ: 2023/2024.....	8
3.1. Buğday Üretimi.....	8
3.2. Buğday Arzı.....	8
3.3. Buğday Kullanımı.....	8
3.4. Buğday Ticareti.....	8
3.5. Buğday Yıl Sonu Stokları ve Stok Kullanım Oranı.....	8
4. TÜRKİYE'DE DURUM: 2021/2022.....	10
4.1. Buğday Ekilen Alan, Üretim ve Verimi.....	10
4.2. Buğday Arzı.....	10
4.3. Buğday Kullanımı.....	11
4.4. Buğday Fiyatları.....	11
4.5. Buğday Yıl Sonu Stokları ve Stok Kullanım Oranı.....	13
4.6. Buğday İhracatı ve İthalatı.....	13
5. TÜRKİYE'DE TAHMİN: 2022/2023.....	14
5.1. Buğday Ekilen Alan ve Verimi.....	14
5.2. Buğday Arzı ve Kullanımı.....	14
5.3. Buğday Yıl Sonu Stokları ve Stok Kullanım Oranı.....	14
5.4. Buğday İhracatı ve İthalatı.....	14
6. TÜRKİYE'DE ÖNGÖRÜ: 2023/2024.....	20
7. BUĞDAY POLİTİKALARI VE GENEL DEĞERLENDİRME.....	21
EK TABLOLAR.....	22
KAYNAKLAR.....	39

TABLOLAR

Tablo 1. Ülkeler itibarıyla dünya buğday ekim alanı.....	1
Tablo 2. Dünya buğday arz ve kullanımı.....	2
Tablo 3. Türkiye buğday fiyatları	12
Ek Tablo 1. Dünya buğday arz, kullanım ve ticareti	24
Ek Tablo 2. Yıllar itibarıyla dünya buğday üretiminde önemli ülkeler.....	25
Ek Tablo 3. Yıllar itibarıyla dünya buğday ihracatında önemli ülkeler.....	25
Ek Tablo 4. Yıllar itibarıyla dünya buğday ithalantında önemli ülkeler.....	26
Ek Tablo 5. Türkiye buğday arz ve kullanımı.....	27
Ek Tablo 6. Türkiye’de makarnalık buğday arz ve kullanımı.....	28
Ek Tablo 7. Türkiye’de yıllar itibarıyla buğday ve buğday ürünleri ihracatı.....	29
Ek Tablo 8. Türkiye’nin ülkelere göre buğday ve buğday ürünleri ihracatı ve ülke payları.....	30
Ek Tablo 9. Türkiye’nin ülkelere göre buğday ihracatı ve ülke payları.....	30
Ek Tablo 10. Türkiye’nin ülkelere göre buğday unu ihracatı ve ülke payları.....	30
Ek Tablo 11. Türkiye’nin ülkelere göre makarna ihracatı ve ülke payları.....	31
Ek Tablo 12. Türkiye’nin ülkelere göre bisküvi, kek, ekmekçi ürünleri ihracatı ve ülke payları.....	31
Ek Tablo 13. Türkiye’nin ülkelere göre nişasta ihracatı ve ülke payları.....	31
Ek Tablo 14. Türkiye’nin ülkelere göre bulgur-irmik ihracatı ve ülke payları.....	32
Ek Tablo 15. Türkiye’de aylar itibarıyla buğday ve buğday ürünleri ithalatı.....	33
Ek Tablo 16. Dış ticaret verilerinde kullanılan buğday ve ürünleri GTIP kodları ve teknik dönüşüm katsayıları	34
Ek Tablo 17. Türkiye buğday fiyatları.....	36
Ek Tablo 18. Buğday ürünleri perakende fiyatları.....	37
Ek Tablo 19. Buğday ihraç fiyatları.....	38

GRAFİKLER

Grafik 1. Dünya buğday ihraç fiyatları.....	1
Grafik 2. Dünya buğday arzı.....	3
Grafik 3. Dünya buğday kullanımı.....	3
Grafik 4. Dünya buğday stok/kullanım oranı.....	4
Grafik 5. Dünya buğday ticareti.....	4
Grafik 6. Dünya buğday ekim alanında önemli ülkelerin payları.....	5
Grafik 7. Dünya buğday üretiminde önemli ülkelerin payları.....	6
Grafik 8. Dünya buğday ihracatında önemli ülkelerin payları.....	6
Grafik 9. Dünya buğday ithalatında önemli ülkelerin payları.....	7
Grafik 10. Türkiye buğday üretiminde önemli illerin payları.....	10
Grafik 11. Türkiye buğday arzı.....	11
Grafik 12. Türkiye buğday kullanımı.....	11
Grafik 13. Türkiye buğday fiyatları.....	12
Grafik 14. Türkiye buğday stok/kullanım oranı.....	13
Grafik 15. Türkiye buğday ve buğday ürünleri ihracatında önemli ülkelerin payları.....	14
Grafik 16. Türkiye buğday ihracatında önemli ülkelerin payları.....	14
Grafik 17. Türkiye bisküvi ihracatında önemli ülkelerin payları.....	15
Grafik 18. Türkiye makarna ihracatında önemli ülkelerin payları.....	15
Grafik 19. Türkiye nişasta ihracatında önemli ülkelerin payları.....	16
Grafik 20. Türkiye bulgur-ırmik ihracatında önemli ülkelerin payları.....	16
Grafik 21. Türkiye buğday unu ihracatında önemli ülkelerin payları.....	17
Grafik 22. Türkiye buğday ithalatında önemli ülkelerin payları.....	18

ÖZET

Durum: 2021/2022

- ✚ Dünya buğday üretimi %0,7 arttı.
- ✚ Dünya buğday fiyatları artış eğiliminde.
- ✚ Dünya buğday arzı azaldı, kullanımını arttı.
- ✚ Dünya buğday ihracatı %0,2 azaldı, ithalatı %2,1 arttı.
- ✚ Türkiye buğday üretimi %13,9 azaldı.
- ✚ Türkiye buğday yurt içi gıda kullanımını arttı.
- ✚ Türkiye buğday ithalatı %15,6, ihracatı %4,2 arttı.

Tahmin: 2022/2023

- ✚ Dünya buğday üretiminde %1,2 artış tahmin edilmektedir.
- ✚ Dünya buğday ihracatının 217 milyon tona yükseldiği, ithalatın %5,5 artarak 210 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir.
- ✚ Dünya buğday fiyatları Ekim 2022'den itibaren düşme eğilimindedir.
- ✚ Dünya buğday yıl sonu stoklarının 269 milyon tona gerilediği tahmin edilmektedir.
- ✚ Türkiye buğday ekim alanının 6,6 milyon ha'a gerilediği tahmin edilmektedir.
- ✚ Türkiye buğday üretiminin verim artışı ile %11,9 arttığı tahmin edilmektedir.
- ✚ Türkiye buğday ihracatının %5,2 azaldığı, ithalatının ise %30,2 arttığı tahmin edilmektedir.

Öngörü: 2023/2024

- ✚ Dünya buğday üretiminin %0,8 artacağı öngörülmektedir.
- ✚ Dünya buğday ihracatının %2,5 azalarak 212 milyon tona gerileyeceği öngörülmektedir.
- ✚ Dünya buğday başlangıç stoklarındaki azalışa rağmen üretimdeki artış ile buğday arzının artacağı öngörülmektedir.
- ✚ Türkiye buğday üretiminin %10,4 artacağı öngörülmektedir.
- ✚ Türkiye buğday ihracatının %23,6 artacağı öngörülmektedir.

1. DÜNYADA DURUM: 2021/2022

Dünyada 2020 yılı itibarıyla etkisi görülmeye başlayan COVID-19 pandemisi sonrasında uzun süre saklanabilmesi ve depolanabilmesi nedeni ile buğday ve ürünlerine olan talep artmış, dünya buğday kullanımında önemli artışlar yaşanmıştır. 2021/22 pazarlama yılında yurt içi kullanım ve ihracattaki artışların düşük başlangıç stokları ile birlikte üretim ve ithalattaki artışlardan fazla olması yıl sonu stoklarının azalmasına neden olmuştur. Bir önceki döneme göre buğday arzı %0,4 azalırken, toplam buğday kullanımı %1,4 artmıştır. Dünya buğday fiyatları ise buğdaya olan talep artışının etkisi ile yükselmeye devam etmiştir.

1.1. Buğday Ekim Alanı

Amerika Birleşik Devletleri Tarım Bakanlığı (USDA)'nın verilerine göre, dünya buğday ekim alanı yıllar itibarıyla değişim göstermekle beraber 2021/22 pazarlama yılında yaklaşık 222 milyon ha alanda buğday üretimi yapıldığı görülmektedir (Tablo 1).

Dünya buğday ekim alanında ülke sıralamasında Hindistan, Rusya, AB, Çin ve ABD ilk sıralarda yer almaktadır. Dünya buğday üretiminde ise sıralama ülkelerdeki verim farklılığından dolayı Çin, AB, Hindistan, Rusya ve Avusturalya şeklindedir.

Tablo 1. Ülkeler itibarıyla dünya buğday ekim alanı (bin ha)

	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/2023	2023/24
Hindistan	29.319	31.357	31.125	30.459	32.000
Rusya	27.312	28.683	27.630	29.000	27.500
AB	24.362	22.972	24.281	24.345	24.350
Çin	23.728	23.380	23.568	23.519	23.600
ABD	15.133	14.888	15.032	14.358	15.266
Avusturalya	9.863	12.643	12.728	13.045	12.500
Kazakistan	11.297	12.057	12.719	12.811	12.500
Kanada	9.656	10.018	9.199	10.082	10.600
Pakistan	8.678	8.805	9.168	9.000	8.860
Ukrayna	7.020	6.847	7.409	5.600	4.300
Türkiye	7.000	7.100	7.050	6.800	7.200
Diğer	42.006	41.683	42.000	41.918	42.756
Dünya	215.374	220.433	221.909	220.937	221.432

Kaynak: USDA, (Erişim: 07.08.2023)

1.2. Buğday Üretimi

2020/21 pazarlama yılında 776 milyon ton olan dünya buğday üretimi, 2021/22 pazarlama yılında Çin, AB, Avusturalya, Hindistan ve Ukrayna'daki üretim artışına bağlı olarak %0,7 artmış ve 781 milyon tona yükselmiştir. Burada dikkat çeken nokta bir önceki yılın aksine savaş halinde olan Rusya'nın buğday üretimi azalırken,

Ukrayna'nın buğday üretiminin ciddi oranda artmasıdır. Dünya buğday üretim artışının yanında ithalatta da artış olmasına rağmen temel ithalatçı ülkelerde (Çin, Orta Doğu, Kuzey Afrika) başlangıç stoklarındaki azalma 2021/22 pazarlama yılı buğday arzının bir önceki yıla göre azalmasına neden olmuştur (Tablo 2).

Tablo 2. Dünya buğday arz ve kullanımı (milyon ton)

	2019/20	2020/21	2021/2022 Durum	2022/2023 Tahmin	2023/2024 Öngörü
ARZ					
Başlangıç stokları	284,07	298,21	284,08	272,60	269,31
Üretim	763,49	775,72	781,05	790,20	796,67
İthalat	187,00	195,37	199,39	210,47	207,96
Toplam arz	1.234,55	1.269,30	1.264,52	1.273,27	1.273,94
KULLANIM					
Yurtiçi kullanım	741,32	774,33	789,06	786,80	795,79
İhracat	194,88	203,34	202,85	217,17	211,62
Toplam kullanım	936,20	977,67	991,91	1.003,96	1.007,41
Yıl sonu stokları	299,22	291,63	272,60	269,31	266,53
Stok-kullanım oranı (%)	31,96	29,83	0,27	0,27	0,26

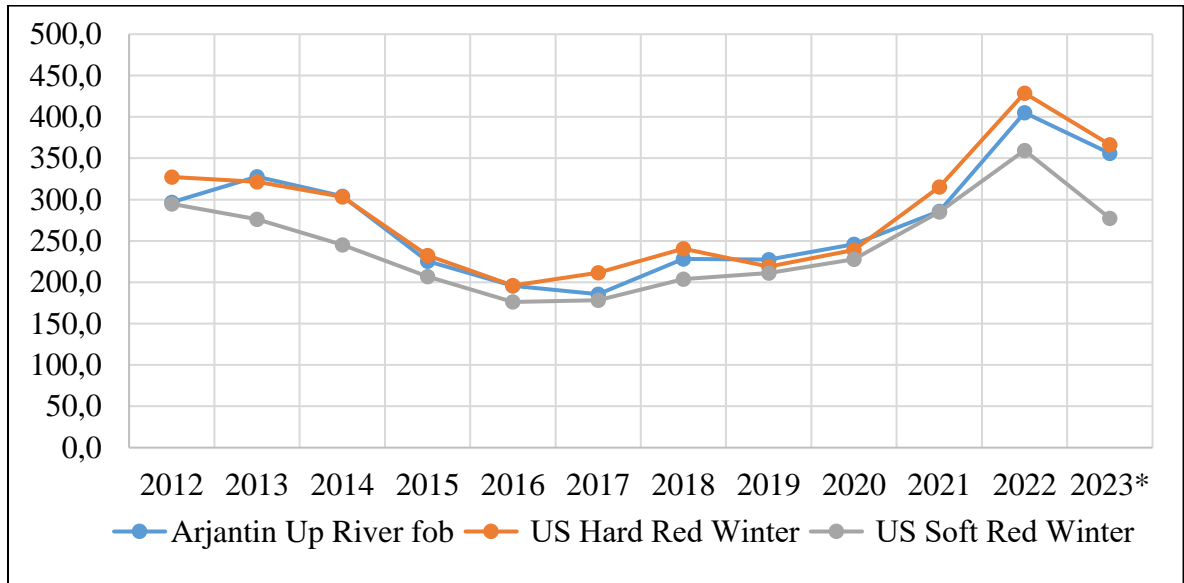
Kaynak: USDA, (Erişim: 03.08.2023), (Pazarlama yılı: Haziran-Mayıs)

1.3. Buğday Fiyatları

2005/06 pazarlama yılında önceki döneme kıyasla artış eğiliminde olan dünya buğday fiyatları, artış seyrini sürdürerek 2007/2008 piyasa yılında gıda sektöründe yaşanan kıtlığın etkisi ile en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2008'de U.S.No.2 Sert Kırmızı Kışlık (HRW) buğdayın fiyatı 345 \$/ton, U.S.No.2 Yumuşak Kırmızı Kışlık buğdayın (SRW) fiyatı 269 \$/ton ve Arjantin Trigo Pan'in fiyatı ise 281 \$/ton olmuştur. 2008/2009 pazarlama yılında dünya buğday üretiminde yaşanan yaklaşık %12'lik artışın

etkisi ile dünya buğday fiyatları ortalama %28 oranında düşmüştür. Kıtlık döneminde buğday piyasalarında yaşanan aşırı yükselişe benzer şekilde 2018/19 pazarlama yılında düşüşe geçen fiyatların tüm dünyayı saran COVID-19 salgını ve ardından yaşanan Rusya-Ukrayna savaşı fiyatların yeniden hızla yükselişine neden olmuştur. 2020 yılında Kırmızı Sert Ekmeklik Buğday fiyatı 239 \$/ton iken 2021 yılında 315 \$/ton'a yükselmiştir (Grafik 1).

Grafik 1. Dünya buğday ihrac fiyatları (\$/ton)

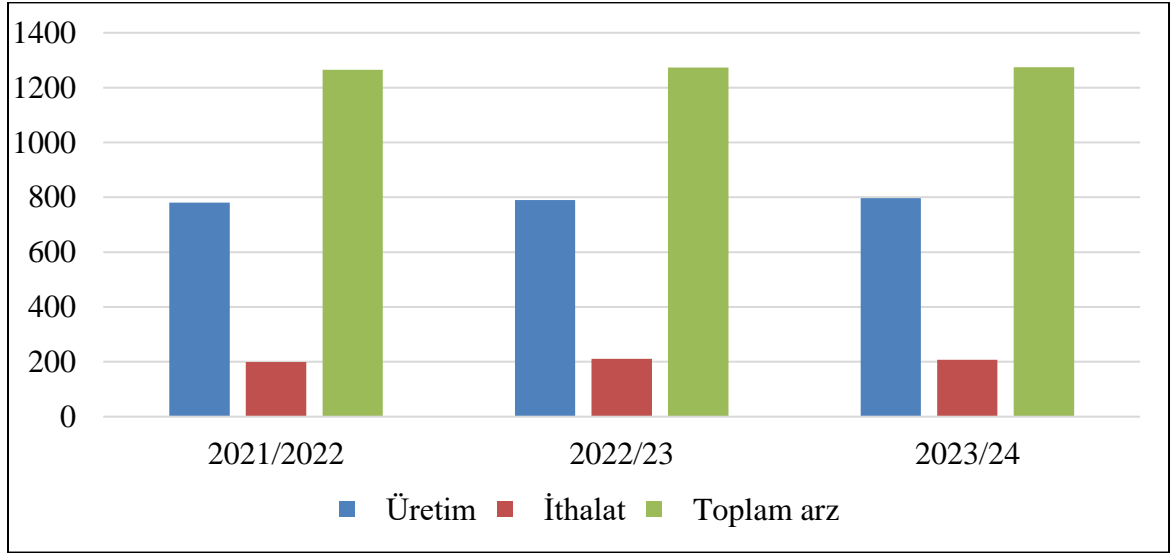
Kaynak: FAO, (Erişim: 22.08.2023), *2023 yılı ilk yedi aylık fiyat ortalamasıdır.

1.4. Buğday Arz ve Yıl Sonu Stokları

USDA'nın verilerine göre 2020/21 pazarlama yılında 1,27 milyar ton olan dünya buğday arzı 2021/22 pazarlama yılında %0,4 azalarak 1,26 milyar tona gerilemiştir. Dünya buğday arzındaki bu

azalış temel ihracatçı ülkelerden olan ABD ve AB'nin yanında temel ithalatçı ülkelerin de 2021/22 pazarlama yılına düşük başlangıç stokları ile başlamalarından kaynaklanmaktadır (Grafik 2).

Grafik 2. Dünya buğday arzı (milyon ton)

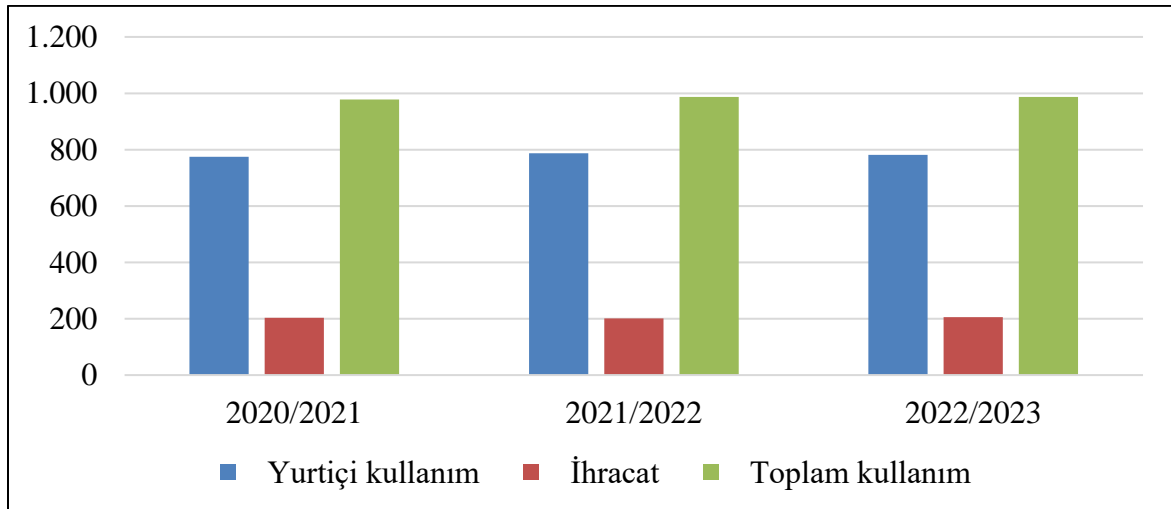

Kaynak: USDA, (Erişim: 05.08.2023)

Dünya buğday kullanımında ise yurt içi kullanımda yaşanan artışa bağlı olarak %1,1 oranında artış yaşanmıştır. 2020/21 pazarlama yılında 774 milyon ton olan buğday yurt içi kullanımı 2021/22 pazarlama

yılında 789 milyon tona yükselmiştir. Buna bağlı olarak toplam buğday kullanımı 2021/22 pazarlama yılında 978 milyondan 991 milyon tona yükselmiştir (Grafik 3).

Grafik 3. Dünya buğday kullanımı (milyon ton)

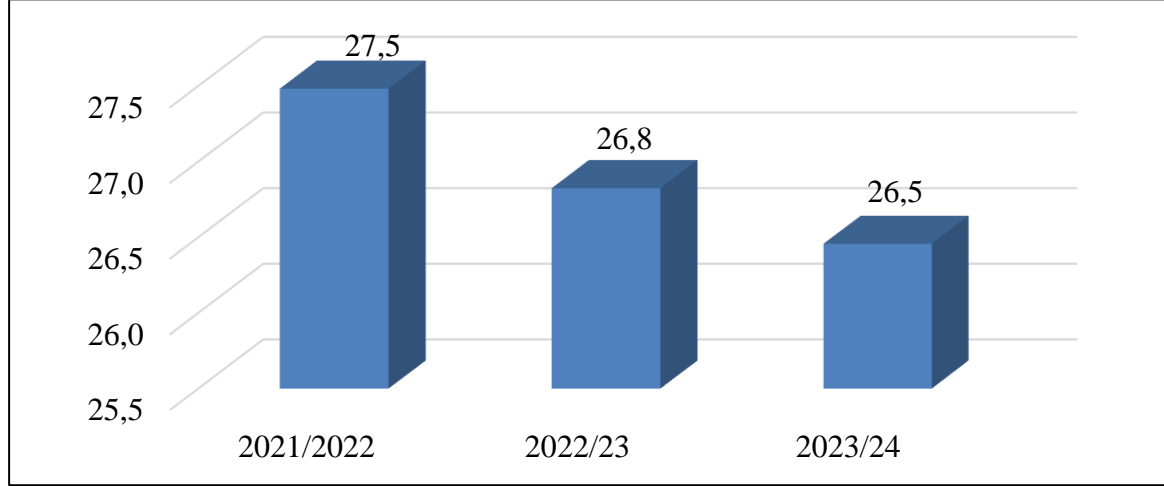

Kaynak: USDA, (Erişim: 05.08.2023)

2021/22 pazarlama yılında buğday ve ürünlerine olan talep artışının devam etmesi ile dünya buğday kullanımında yaşanan artışa ilaveten toplam arzdaki azalış neticesinde buğday stokları %6,5 azalarak

273 milyon tona gerilemiştir. 2021/22 pazarlama yılında toplam buğday kullanımının %27,5'i oranında buğday stoğu gerçekleşmiştir (Grafik 4).

Grafik 4. Dünya buğday stok kullanım oranı (%)

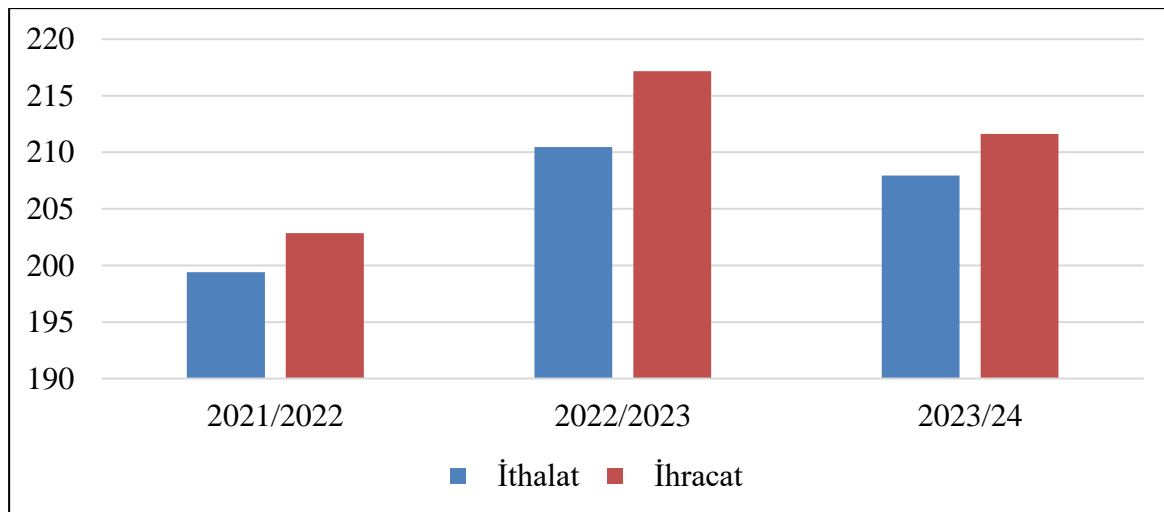
Kaynak: USDA, (Erişim: 05.08.2023)

1.5. Buğday İhracatı ve İthalatı

Dünya buğday ihracatında Rusya birinci, AB ikinci, Avustralya üçüncü sırada iken, ithalatta Çin, Türkiye ve AB ilk sıralarda yer almaktadır. USDA'ya göre 2020/21 pazarlama yılında 203,3 milyon ton olan dünya buğday ihracatı 2021/22 pazarlama yılında temel ihracatçı ülkelerde toplam kullanımın bir miktar azalması neticesinde

%0,2 azalarak 202,8 milyon tona gerilemiştir. Bu dönemde en fazla ihracat azalışı ABD, Kanada ve Rusya'da gerçekleşmiştir. Aynı dönemde 195 milyon ton olan dünya buğday ithalatı ise Orta Doğu ülkelerindeki ithalat artışının etkisi ile %2,1 artarak 199 milyon tona yükselmiştir (Grafik 5).

Grafik 5. Dünya buğday ticareti (milyon ton)

Kaynak: USDA, (Erişim: 05.08.2023)

2. DÜNYADA TAHMİN: 2022/2023

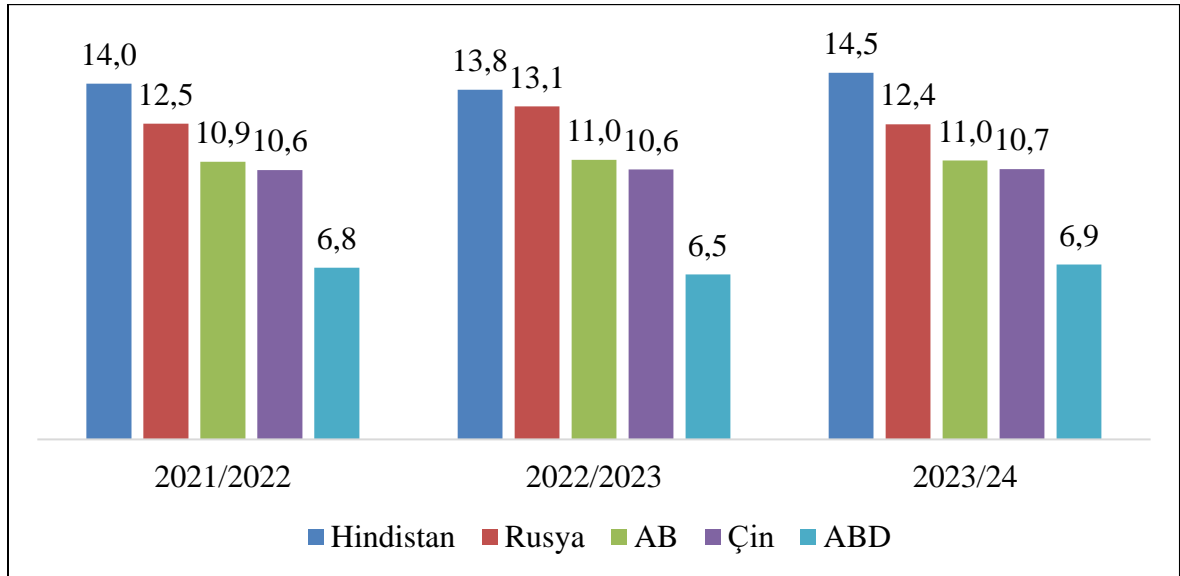
2022/2023 pazarlama yılında düşük başlangıç stoklarına rağmen üretimin ve ithalatın artması ile dünya buğday arzının %0,7 arttığı tahmin edilmektedir. Dünya'nın önemli üreticilerinden Rusya üretiminin %22 arttığı, Ukrayna üretiminin ise %35 azaldığı tahmin edilmektedir. Dünya buğday yemlik kullanımı %3, diğer kullanım %0,3 azalırken, ihracatın %7 arttığı tahmin edilmektedir. Dolayısı ile toplam kullanımdaki %1,2'lik artış ihracattan kaynaklanmakta olup bu artışta Kanada buğday ihracatının %69'luk artışının etkili olduğu tahmin edilmektedir.

2.1. Buğday Ekim Alanı ve Üretimi

Dünya buğday ekim alanının yaklaşık %55'ini Hindistan, Rusya, AB, Çin ve ABD oluşturmaktadır. 2022/23 pazarlama yılı itibarıyla Hindistan %14'lük pay ile ilk sırada, Rusya %13'lük pay ile ikinci sırada ve AB %11'lik pay ile üçüncü sırada yer almaktadır (Grafik 6).

Bu ülkeler aynı zamanda dünya buğday üretiminin %48'ini oluşturmaktadır. 2022/23 pazarlama yılı itibarıyla üretimde Çin %17,4'lük pay ile ilk sıraya yerleşirken, AB %17,0'lık pay ile ikinci sıraya gerilemiştir. Hindistan ise %13'lük pay ile üçüncü sırada yer almaktadır (Grafik 7).

Grafik 6. Dünya buğday ekim alanında önemli ülkelerin payları (%)

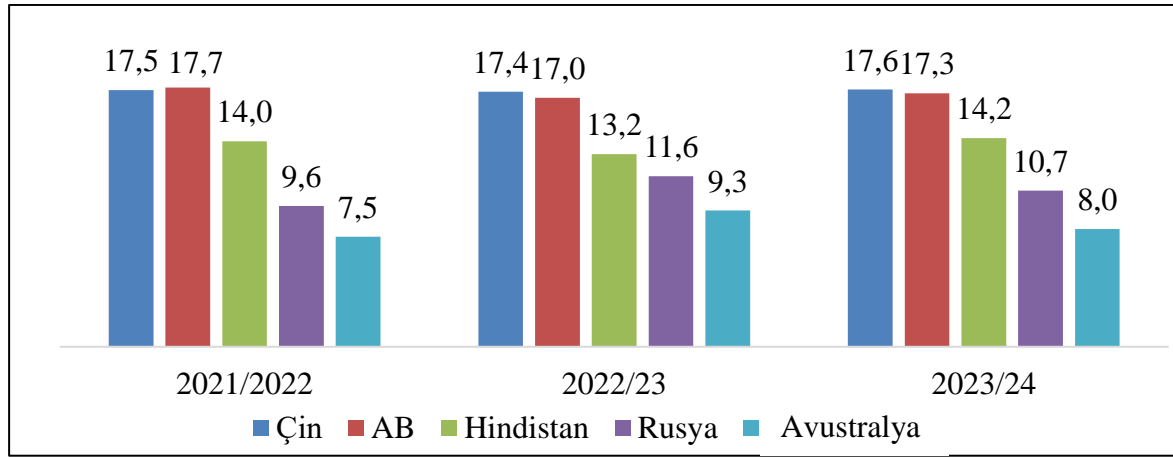

Kaynak: USDA, (Erişim: 09.08.2023)

Dünya buğday üretiminde 2022/23 pazarlama yılında başlıca üretici ülkeler içerisinde yer alan Çin, Rusya, Avustralya ve Kanada'da artış tahmin edilmektedir. Buna bağlı olarak dünya buğday üretimi bir önceki yıla göre %1,2 artarak 790 milyon tona yükselmiştir (Tablo 2). Dünya buğday üretimi sıralamasında Çin, AB ve Hindistan ilk sıralarda yer almakta olup bu ülkelerden

sonra Rusya ve Avustralya ilk beşi tamamlayan diğer ülkelerdir (Ek Tablo 2). Ekim alanı bakımından 7. sırada yer alan Kazakistan, verim düşüklüğü nedeni ile buğday üretiminde ilk on ülke arasına girememektedir. Buğday ekim alanı içerisinde %3'lük, buğday üretiminde ise %2'lik paya sahip olan Türkiye dünya buğday üretiminde 10. sırada yer almaktadır.

Grafik 7. Dünya buğday üretiminde önemli ülkelerin payları (%)

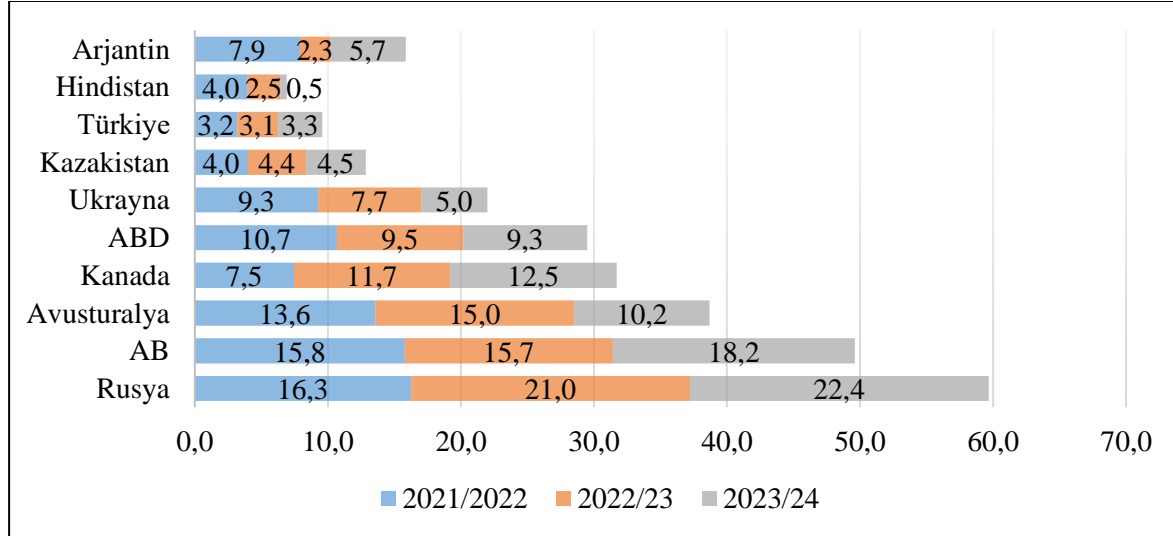
Kaynak: USDA, (Erişim: 09.08.2023)

2.2. Buğday İhracatı ve İthalatı

Dünya buğday ihracatında önemli üretici ülkeler olan Rusya, AB, Avustralya, Kanada ve ABD ilk sıralarda yer almaktadır. 2022/23 pazarlama yılı itibarıyla Rusya dünya buğday ihracatında %21'lik pay ile ilk sırada yer alırken, AB %16'lık pay ile ikinci, Avustralya %15'lik pay ile üçüncü ve Kanada %12'lik pay ile dördüncü sırada yer almaktadır.

Türkiye ise %3'lük ihracat payı ile dünya buğday ihracatında 8. sırada yer almaktadır (Grafik 8). 2021/22 pazarlama yılında 203 milyon ton olan dünya buğday ihracatının 2022/23 pazarlama yılında Rusya, AB, Kanada ve Avustralya buğday ihracatındaki artışların etkisi ile %7 artarak 217 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 3).

Grafik 8. Dünya buğday ihracatında önemli ülkelerin payları (%)

Kaynak: USDA, (Erişim: 09.08.2023)

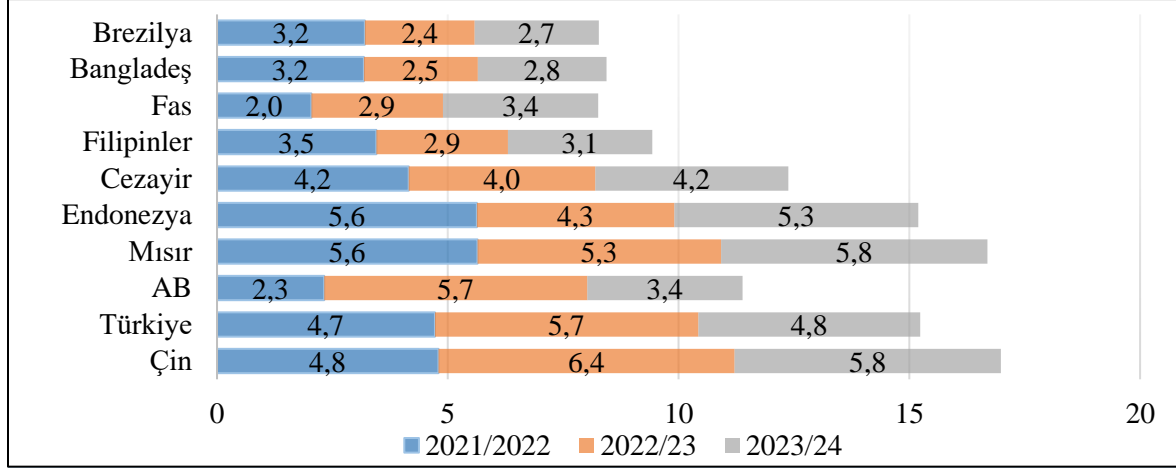
Dünya buğday ithalatında ise Çin, Türkiye, AB, Mısır ve Endonezya ilk sıralarda yer almaktadır. Cezayir, Filipinler, Fas, Bangladeş ve Brezilya ise 2022/23 pazarlama yılında dünya buğday ithalatında

ilk on içerisinde yer alan diğer ülkelerdir. Türkiye'nin dünya buğday ithalatındaki payı yıllar itibarıyla değişmekle beraber son üç pazarlama yılı ortalamaları %5,0 seviyesindedir (Grafik 9). 2022/23

pazarlama yılında %5,7 pay alan Türkiye'nin dünya ithalatında ikinci sıraya yükseldiği tahmin edilmektedir. Bununla birlikte 2021/22 pazarlama yılında 199 milyon ton olan dünya buğday ithalatının

2022/23 pazarlama yılında Çin, Türkiye ve AB'deki artışların etkisi ile %5,5 artarak 210 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 4).

Grafik 9. Dünya buğday ithalatında önemli ülkelerin payları (%)

Kaynak: USDA, (Erişim: 09.08.2023)

2.3. Buğday Kullanımı ve Arzu

2021/22 pazarlama yılında 284 milyon ton olan dünya buğday başlangıç stoğunun 2022/23 pazarlama yılında 273 milyon tona gerilediği tahmin edilmektedir. Dünya buğday arzının başlangıç stoklarındaki azalmaya rağmen üretim ve ithalattaki artış neticesinde %0,7 artarak 1,27 milyar tona yükseldiği görülmektedir (Ek Tablo 1). Aynı dönemde dünya buğday kullanımının % 1,2 artarak 1,00 milyar tona yükseldiği tahmin edilmektedir. Bu artışta Kanada başta olmak üzere Avustralya ve AB'deki ihracat artışlarının etkisi görülmektedir. Dünya buğday yıl sonu stoklarının ise toplam kullanımın toplam arzdan fazla olması nedeni ile %1,2 azalarak 269 milyon tona gerilediği tahmin edilmektedir. Bir önceki döneme göre yıl sonu stoğu en fazla azalan ülkeler Hindistan, Çin, ABD, Kanada ve Ukrayna olurken aynı dönemde Rusya yıl sonu stoğu %38, AB yıl sonu stoğu ise %32 artmıştır.

2.4. Buğday Fiyatları

2022/23 pazarlama yılının başlarında da COVID-19 salgını ile birlikte Rusya-Ukrayna arasında yaşanan gerilim ve beraberinde dış ticareti etkileyecek kısıtlamalar buğday fiyatlarında çok ciddi artışlar yaşanmasına neden olmuştur. Bu artışların temel sebebi Rusya ve Ukrayna'nın dünya tahıl piyasasındaki payının fazla olması, savaş neticesinde hem kara hem de deniz ticaretinin aksaması ile ihracat ve ithalatın yavaşlamasıdır. 2022 yılının Ekim ayına kadar yükselişi devam eden buğday ihraç fiyatları 430 \$/ton seviyelerine ulaştıktan sonra düşüş eğilimine girmiştir. 2023 yılı ilk yedi aylık fiyat ortalamaları, Kırmızı sert buğday fiyatı 367 \$/ton, Arjantin (Nehir üstü) fiyatı 356 \$/ton ve Kırmızı yumuşak buğday fiyatı 278 \$/ton olarak gerçekleşmiştir (FAO, 2023a).

3. DÜNYADA ÖNGÖRÜ: 2023/2024

Dünyada 2023/2024 pazarlama yılında buğday arz ve kullanımında az miktarda artış olacağı, buğday stoklarının ise %1 azalacağı öngörülmektedir. Devam eden Rusya-Ukrayna savaşı neticesinde Tahıl Koridoru Anlaşması her ne kadar 33 milyon tona yakın tahılın hareketini kolaylaştırmış olsa da Rusya'nın tek taraflı olarak anlaşmadan çekilmesi (17 Temmuz 2023) ile Ukrayna buğday arzındaki kısıtlılık durumu devam etmektedir. Buna ilaveten her iki ülkenin buğday üretiminin ve ihracatının azalacağı öngörülmektedir. Mayıs 2022'de en yüksek seviyelere (516 \$/ton (HRW)) yükselen ihraç fiyatları, Eylül 2023 itibarıyla 315 \$/ton seviyelerindedir.

3.1. Buğday Üretimi

2023/24 pazarlama yılında dünya buğday ekim alanının %0,2 artacağı öngörülmektedir. Bu artışta önemli üretici ülkelerden Rusya ve Kanada'daki ekim alanı artışlarının etkili olacağı öngörülmektedir. Rusya'nın ekim alanında artış olmasına rağmen verimdeki azalma beklentisine bağlı olarak üretimin %7,6 azalması beklenmektedir. Dünya buğday üretiminin ise 2022/23 pazarlama yılına göre %0,8 artması beklenmektedir (Ek Tablo 1). Çin'in üretimde birinciliği koruyacağı öngörülmürken, Hindistan buğday üretiminin rekor bir artışla 113,5 milyon tona yükselmesi beklenmektedir.

3.2. Buğday Arzı

Dünya buğday ithalatındaki azalışa ve düşük başlangıç stoklarına rağmen üretimde öngörülen artışın etkisi 2022/23 pazarlama yılında 1.273,27 milyon ton olan buğday arzının %0,05 artarak 2023/24 pazarlama yılında 1.273,94 milyon tona yükseleceği öngörülmektedir. Bu yükselişte AB, Rusya ve Avustralya'da öngörülen azalışların aksine Ukrayna, Avustralya ve Çin buğday arzında beklenen artışların etkili olacağı öngörülmektedir.

3.3. Buğday Kullanımı

Dünya buğday ihracatındaki azalışa rağmen yurtiçi kullanım ve yemlik kullarımdaki artışların etkisi ile 2022/23 pazarlama yılında 1.003,96 milyon ton olan toplam buğday kullanımının %0,03 artarak 1.007,41 milyon tona yükseleceği öngörülmektedir. Bu artışta Çin'in yemlik ve gıda kullanımında beklenen artışların etkili olacağı öngörülmektedir.

3.4. Buğday Ticareti

Dünya buğday ihracatının 2022/23 pazarlama yılında 217 milyon ton iken Avustralya, Rusya ve Ukrayna'daki azalışın etkisi ile 2023/24'de %2,5 azalarak 212 milyon tona gerileyeceği öngörülmektedir. Aynı dönemde 210 milyon ton olan ithalatın %1,2 azalarak 208 milyon tona gerileyeceği öngörülmektedir. Dünya buğday ithalat azalışında AB ve Orta Doğu'daki azalışların etkili olacağı öngörülmektedir.

3.5. Buğday Yıl Sonu Stokları ve Stok Kullanım Oranı

2022/23 pazarlama yılında 269 milyon ton olan dünya buğday stoklarının 2023/24'de 266 milyon tona gerileyeceği öngörülmektedir. Bu azalışta Arjantin, Rusya ve Çin'in yılsonu stoklarındaki azalmanın etkili olacağı öngörülmektedir. Aynı dönemde %27 olan stok kullanım oranı %26'ya gerilemektedir.

OECD-FAO 2023-2032 tarımsal öngörülerine göre; tarımsal girdi fiyatlarında son iki yılda yaşanan artış küresel ekonomiye ilişkin kaygıları artırmıştır. Bu durumun devam etmesinin ve özellikle gübre maliyetlerinin artmasının gıda fiyatlarının yükselmesine yol açabileceği öngörülmektedir.

Önümüzdeki 10 yıl içerisinde tahılların çoğunun kişi başına düşen gıda tüketiminin doygunluk seviyelerine ulaşmasından dolayı tahıl talebindeki artışın geçen on yıla göre daha yavaş olması beklenmektedir. Bundan dolayı buğday tüketimindeki artışların nüfusa bağlı artışlar olacağı düşünülmektedir. Genel olarak küresel buğday üretiminin yaklaşık %25'inin ticarete konu olması beklenmektedir. Latin Amerika ve Karayipler'deki ülkelerin çoğunlukla buğday ithal etmesi, Afrika ve Asya ülkelerinin önümüzdeki on yılda tahıl ithalatına daha bağımlı hale gelmesi beklenmektedir.

Dünya tahıl ticaretinin, buğday ticaretinin ağırlıklı katkısı (%43) ile 2032 yılına kadar %11 artarak 530 milyon tona ulaşacağı tahmin edilmektedir. Rusya'nın en büyük buğday ihracatçısı olmaya devam etmesi ve 2032 yılında küresel ihracatın %23'ünü gerçekleştirmesi beklenmektedir. Çin yem talebinin de artması ile buğday ithalatının son zirvelere ulaşacağı, 2032 yılına kadar ise 7,5 milyon ton seviyelerinde olacağı öngörülmektedir.

COVID-19 salgını kısıtlamaları (bazıları Çin Halk Cumhuriyeti'nde hâlâ yürürlüktedir) Rusya-Ukrayna savaşı,

hayvan hastalıkları, aşırı hava olayları, yüksek gübre ve nakliye maliyetleri, makroekonomik ortam ve yüksek enflasyon, tahıl fiyatlarında artışa neden olmuştur. Bu faktörlerin etkilerinin 2024 yılına kadar azalması beklenmektedir.

Tahıl talebinde gıda kullanımı ve hemen ardından yem kullanımı hakim olmaya devam edecek, 2032'de tahılların %41'i doğrudan insanlar tarafından tüketilecek, %37'si ise hayvan yemi olarak kullanılacaktır. Biyoyakıtlar ve diğer kullanımların kalan %22'yi oluşturacağı tahmin edilmektedir. Buğday tüketiminin 2032 yılında baz döneme göre %11 daha yüksek olması beklenmektedir.

Küresel buğday üretiminin 2032 yılına kadar 76 milyon ton artarak 855 milyon tona çıkması beklenmekte olup bunun 40 milyon tonunun Asya'dan kaynaklı olacağı öngörülmektedir. Dünyanın üçüncü büyük buğday üreticisi olan Hindistan'ın buğday gelirinden en büyük payı sağlaması beklenmektedir. Buna ilaveten Avrupa Birliği'nin 2032 yılına kadar buğday üretiminde Çin'i geride bırakarak en büyük buğday üreticisi haline geleceği tahmin edilmektedir.

Buğday ihracatının 2032 yılına kadar 20 milyon ton artarak 214 milyon tona çıkması beklenirken, Rusya'nın 2032 itibarıyla küresel ihracatın %23'ünü gerçekleştirerek ana ihracatçı konumunu koruması beklenmektedir. İkinci büyük buğday ihracatçısı olan Avrupa Birliği'nin, 2032 yılında küresel ihracatın %17'sini gerçekleştirmesi öngörülmektedir.

4. TÜRKİYE'DE DURUM: 2021/2022

Türkiye 2021/22 pazarlama yılında yaklaşık 67 milyon da buğday ekim alanı ile dünya buğday ekim alanının %3,1'ini oluşturmaktadır. Dünya buğday üretiminde 10. sırada yer alan Türkiye, dünya buğday ihracatında 8. sırada yer almaktadır.

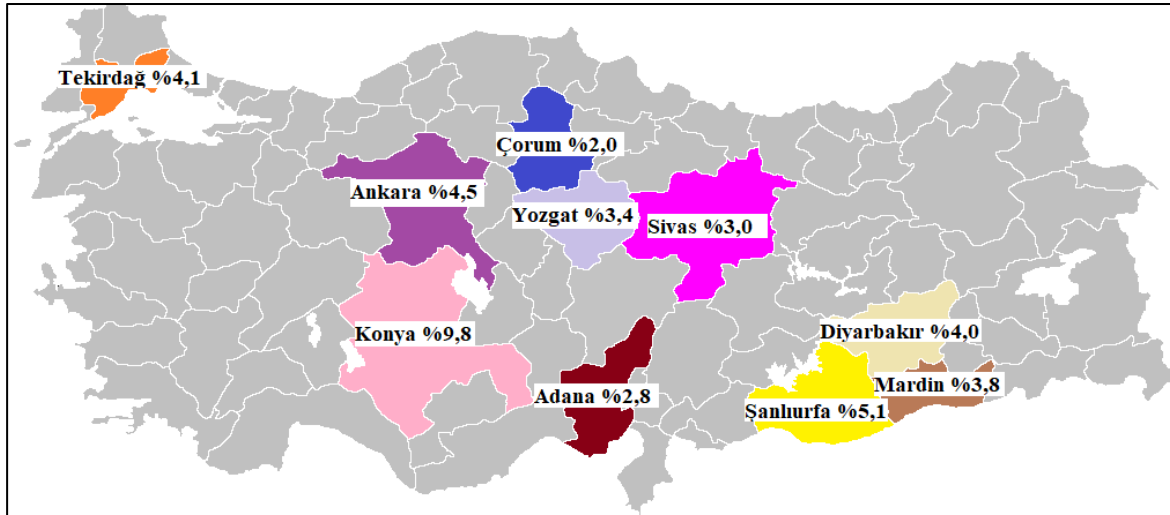
Türkiye'de 2021/22 pazarlama yılında ekilen alanlardaki ve verimdeki azalışa bağlı olarak üretimde azalış gerçekleşmiştir. Toplam kullanımda %1,9 artış yaşanırken toplam arzda %0,4 azalış yaşanmıştır.

4.1. Buğday Ekilen Alan, Üretim ve Verimi

Türkiye'de yaklaşık 67 milyon da alanda buğday üretimi yapılmaktadır. 2021/22 pazarlama yılı itibarıyla bu alan içerisinde %9,8'lik pay alan Konya, buğday ekim alanında ilk sırada yer alırken, %5,1'lik pay ile Şanlıurfa ikinci sırada, %4,5'lik pay ile Ankara üçüncü sırada yer almaktadır. Türkiye buğday ekim alanı bakımından ilk 10'da yer alan diğer iller sırasıyla Tekirdağ, Diyarbakır, Mardin, Yozgat, Sivas, Çorum ve Adana'dır (Grafik 10). Türkiye buğday ekim alanının 12 milyon ha ile %17,8'ini

makarnalık buğday oluşturmaktadır. Bu alan içerisinde 3,1 milyon ton üretim yapılırken (2021/22), yaklaşık 2,6 milyon ton makarnalık buğday ihracatı gerçekleşmektedir (Ek Tablo 6). 2020/2021 pazarlama yılında 6,9 milyon ha olan buğday ekim alanı 2021/22 pazarlama yılında 6,7 milyon ha'a gerilemiştir. İklim koşullarının elverişli olmaması sonucunda verimde %11,5 azalış yaşanmış ve üretim bir önceki sezona göre %13,9 azalarak 17,6 milyon tona gerilemiştir (Ek Tablo 5).

Grafik 10. Türkiye buğday üretiminde önemli illerin payları (%)

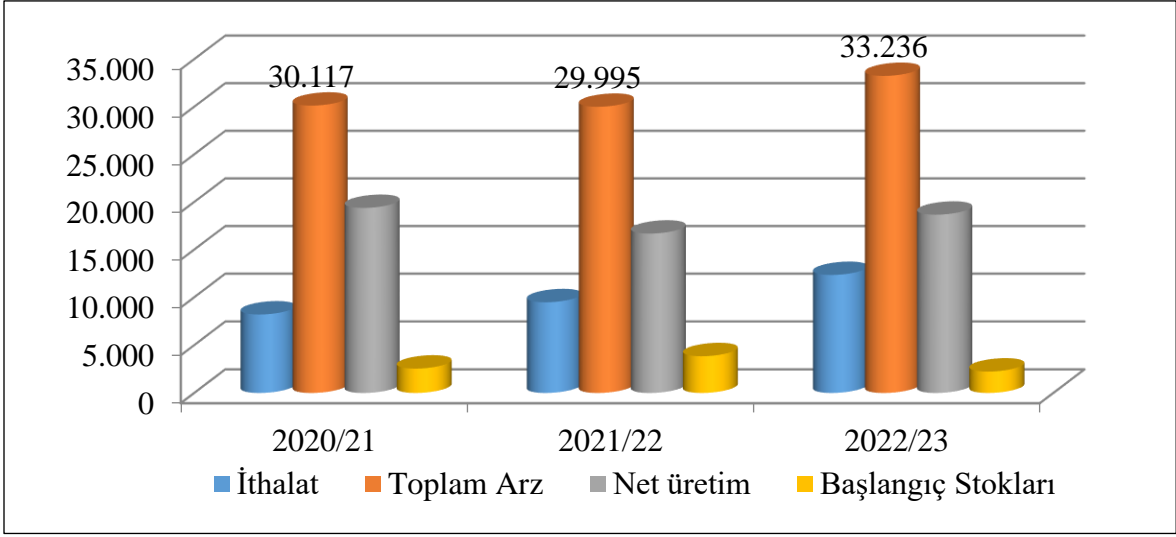
Kaynak: TÜİK, 2023 (Erişim: 15.07.2023)

4.2. Buğday Arzı

2020/21 pazarlama yılında buğday ekim alanının ve verimin azalması üretimin azalmasına neden olmuştur. Bir önceki pazarlama yılına göre ithalatta artış yaşanmasına rağmen düşük başlangıç stoğu

ve üretimdeki azalmanın etkisi ile 2020/21 pazarlama yılında 30,1 milyon ton olan toplam buğday arzı 2021/22 pazarlama yılında 29,9 milyon tona gerilemiştir (Grafik 11).

Grafik 11. Türkiye buğday arzı (bin ton)

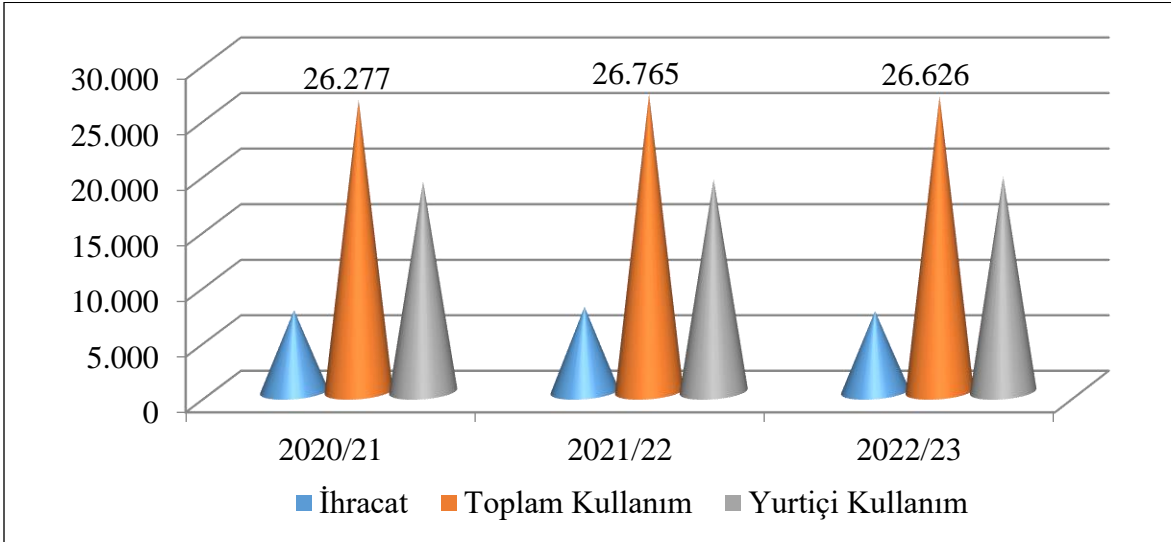
Kaynak: Ek Tablo 5

4.3. Buğday Kullanımı

2020/21 pazarlama yılında bir önceki yılın buğday ürünlerine olan talebini önemli ölçüde etkileyen COVID-19 pandemisinin etkisinin giderek azalması ile buğday gıda kullanımı önemli ölçüde azalmış ve yaklaşık 14 milyon ton olan normal seyrine dönmüştür. 2021/22 pazarlama yılında ise

hem buğday gıda kullanımında hem de ihracatta artış yaşanmıştır. Ancak buğday tohumluk ve yemlik kullanımında yaşanan azalış gıda kullanımı ve ihracattaki artıştan fazla olduğu için toplam buğday kullanımında küçük bir miktar da olsa azalışa neden olmuştur (Grafik 12).

Grafik 12. Türkiye buğday kullanımı (bin ton)

Kaynak: Ek Tablo 5

4.4. Buğday Fiyatları

2019/20 pazarlama yılında COVID-19 pandemisinin etkisi ile buğday ve ürünlerine olan talebin artması neticesinde tüm

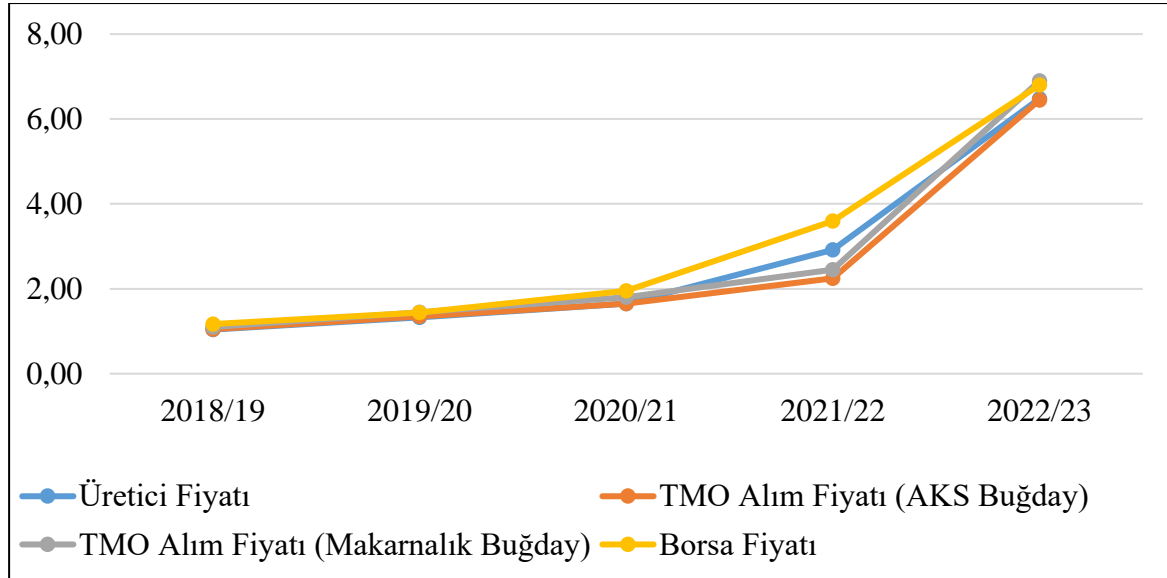
dünyada olduğu gibi Türkiye’de de fiyatlar ciddi bir yükselme trendine girmiştir (Grafik 13). 2020/21 pazarlama yılında 1,65 TL/kg

olan buğday üretici fiyatı 2021/22 pazarlama yılında 2,92 TL/kg'a yükselmiştir.

Aynı dönemde ortalama borsa fiyatları 1,95 TL/kg'dan 3,60 TL/kg'a yükselmiştir. Buğday yurt içi fiyatlarındaki artışın temel nedeni girdi maliyetlerindeki artışlardır. Bu girdiler içerisinde geniş yer tutan kimyasal

gübreler büyük oranda ithal edilerek karşılandığı için dolar kurunda yaşanan değişim kimyasal gübre fiyatlarının aşırı yükselmesine neden olmaktadır. Bunun yanında yapılan bir araştırmada sulı tarımda su kullanımındaki elektrik ücretlerinin artmasının da maliyet üzerinde önemli baskı oluşturduğu belirtilmektedir (FAO, 2023b).

Grafik 13. Türkiye buğday fiyatları (TL/kg)

Kaynak: TÜİK, TMO, TOBB

2021/22 pazarlama yılında maliyetlerin artması sonucu TMO müdahale alım fiyatları da yükseltilmiştir. Ekmeklik buğday alım fiyatı %36,4 artarak 1,65 TL/kg'dan 2,25 TL/kg'a yükselirken

makarnalık buğday alım fiyatı %36,1 artarak 2,45 TL/kg'a yükselmiştir. Ancak 2021/22 pazarlama yılında belirlenen TMO alım fiyatı üretici fiyatının ve borsa fiyatının altında kalmıştır (Tablo 3).

Tablo 3. Türkiye buğday fiyatları (TL/kg)

	2018/19	2019/20	2020/21	2021/22	2022/23
*Üretici Fiyatı	1,04	1,33	1,65	2,92	6,48
**TMO Alım Fiyatı (AKS Buğday)	1,05	1,35	1,65	2,25	6,45
**TMO Alım Fiyatı (Makarnalık Buğday)	1,10	1,45	1,80	2,45	6,90
***Borsa Fiyatı	1,17	1,44	1,95	3,60	6,80

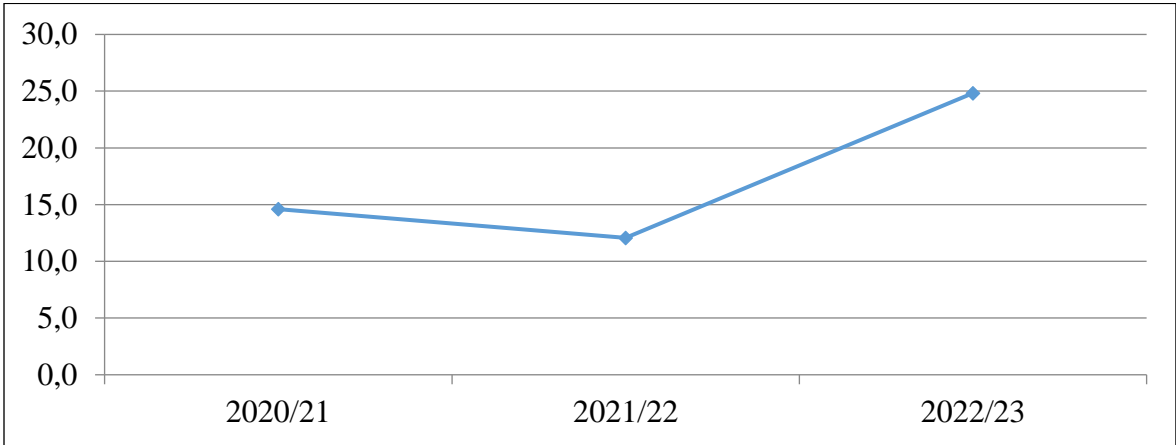
Kaynak: *TÜİK, **TMO, ***TOBB

4.5. Buğday Yıl Sonu Stokları ve Stok-Kullanım Oranı

Türkiye buğday yıl sonu stokları TÜİK verilerinden yararlanılarak hesaplanan toplam arzdan toplam kullanım çıkarılarak belirlenmiştir. 2021/22 pazarlama yılında yurt içi kullanım ve ihracatta artış yaşanmıştır. Buğday ithalatında da artış yaşanmasına rağmen üretimin ciddi oranda

düşmesi buğday stoklarının bir önceki pazarlama yılına göre %15,9 azalmasına neden olmuştur. 2020/21 pazarlama yılında toplam kullanımın %14,6'sı kadar stok yapılabilişken, 2021/22 pazarlama yılında stok-kullanım oranı %12,1'e gerilemiştir (Grafik 14).

Grafik 14. Buğday stok kullanım oranı (%)

Kaynak: Ek Tablo 5

4.6. Buğday İhracatı ve İthalatı

2020/21 pazarlama yılında 8,2 milyon ton olan buğday ithalatı 2021/22 pazarlama yılında %15,6 artarak 9,5 milyon tona yükselmiştir. Buğday ithalatındaki artışın etkisi buğday ürünleri (un, makarna, bisküvi, irmik, bulgur) ihracatına da yansımış ve buğday ürünleri ihracatı buğday eş değeri %4,2 artarak 7,6 milyon tona yükselmiştir. Türkiye'de buğday ithalatı ağırlıklı olarak

buğday ürünleri ihracatına yönelik yapılmaktadır. Ancak bunun yanında iklim değişikliğine bağlı olarak verim kayıpları olabildiği gibi dönem dönem üreticilerin yüksek fiyat beklentisi ile farklı ürünlere yönelmeleri neticesinde buğday ekim alanlarında daralmalar olabilmekte ve bu da piyasalara üretim hacminin azalması ile ithalat artışı olarak yansiyabilmektedir.

5. TÜRKİYE'DE TAHMİN: 2022/2023

Buğday ekilen alanların önceki sezona göre 116 bin hektar azalarak 6,6 milyon ha'a gerilediği tahmin edilmektedir. Bu azalışın aksine iklim koşullarının olumlu geçmesi nedeni ile buğday üretiminin 2022/23 pazarlama yılında %11,9 artarak 19,7 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir. Başlangıç stokları az olmasına rağmen ithalat ve üretim artışı ile buğday arzının %10,8 artarak 33,2 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir.

5.1. Buğday Ekilen Alan ve Verimi

2021/2022 pazarlama yılında 6,7 milyon ha olan buğday ekim alanının 2022/23 pazarlama yılında 6,6 milyon ha'a gerilediği tahmin edilmektedir. Aynı pazarlama yılında buğday veriminin 262 kg/da'dan 298 kg/da'a yükseldiği tahmin edilmektedir. Buğday verimindeki artışın ekim alanında yaşanan azalmayı fazlasıyla tolere etmesi neticesinde buğday üretiminin bir önceki pazarlama yılına göre %11,9 artarak 19,7 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 5).

5.2. Buğday Arzı ve Kullanımı

2022/23 pazarlama yılında buğday arzının düşük başlangıç stoklarına rağmen üretim ve ithalatta yaşanan artışların etkisi ile 29,9 milyon tondan 33,2 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir.

Aynı pazarlama yılında buğday yurt içi kullanımının artmasına rağmen ihracatın azalması sonucunda düşük bir miktar da olsa (%0,5) azaldığı tahmin edilmektedir (Ek Tablo 5).

5.3. Buğday Yıl Sonu Stokları ve Stok-Kullanım Oranı

2021/22 pazarlama yılında 3,2 milyon ton olan buğday yıl sonu stoklarının 2022/23

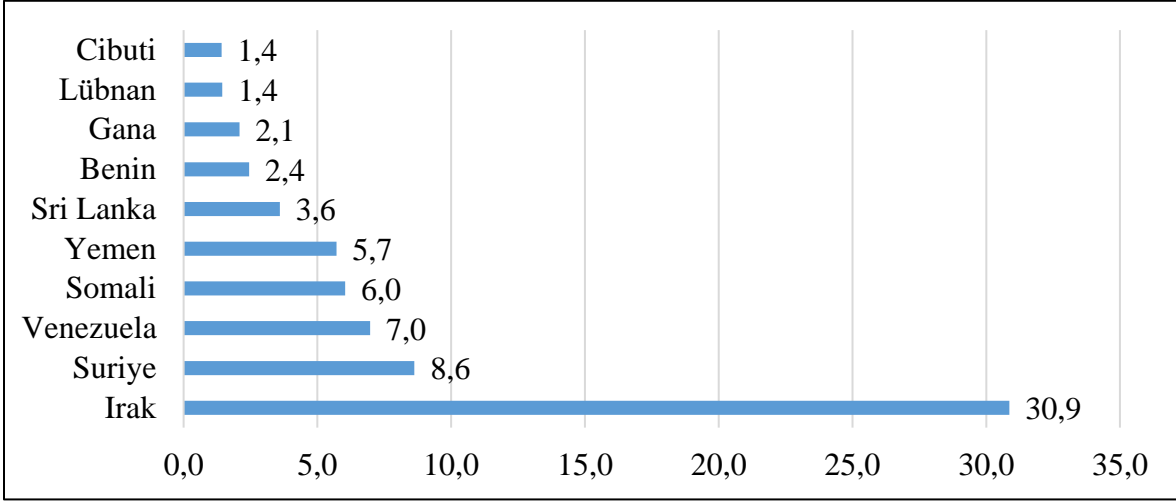
pazarlama yılında 6,6 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir. Bu yükselmenin temel nedeni önceki yıllara göre buğday ithalatının oldukça fazla oranda artış göstermesi ve bunun beraberinde buğday arzında %10,8 artış gerçekleşmesidir. Piyasadaki toplam arzın toplam kullanımdan oldukça fazla olması neticesinde bir önceki pazarlama yılında %12,1 olan stok-kullanım oranının 2022/23 pazarlama yılında %24,8'e yükseldiği tahmin edilmektedir.

5.4. Buğday İhracatı ve İthalatı

Türkiye buğday ve buğday ürünleri ihracatı yıllar itibarıyla değişmekle beraber son yedi senedir yaklaşık 7-7,5 milyon seviyelerinde gerçekleşmektedir. Türkiye buğday ve buğday ürünleri ihracatının büyük bir kısmını buğday unu ve makarna ihracatı oluşturmaktadır.

2022/23 pazarlama yılı verileri incelendiğinde toplam buğday ve buğday ürünleri ihracatının %61,7'sini buğday unu, %22,5'ini makarna, %8,1'ini bisküvi, %4,9'unu buğday, %2,8'ini bulgur-irmik ve %0,03'ünü buğday nişastasının oluşturduğu görülmektedir (Ek Tablo 7).

Grafik 15. Türkiye buğday ve buğday ürünleri ihracatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

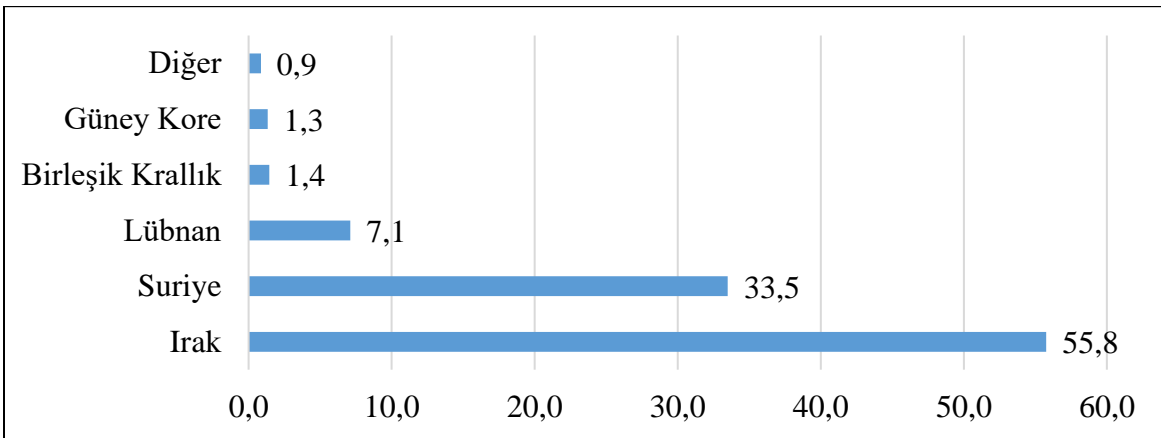

Kaynak: Ek Tablo 8

2022/23 pazarlama yılında Türkiye'nin buğday ve buğday ürünleri toplamında ihracat yaptığı ülkelerin başında Irak, Suriye, Venezuela, Somali, Yemen ve Sri Lanka gelmektedir (Grafik 15). Buğday ithalatı yaptığı ülkeler ise ithalatın %68'ini oluşturan Rusya ile ithalatın %27'sini oluşturan Ukrayna'dır. Şubat 2022'de bu iki ülke arasında yaşanan savaş neticesinde her iki ülkenin dış ticaretinde bazı kısıtlamalar yaşanmıştır.

Temmuz 2022'de Türkiye, BM, Rusya ve Ukrayna arasında imzalanan Tahıl Koridoru anlaşması dış ticarete yaşanacak olumsuzlukların önlenmesinde büyük rol oynamıştır. Bu koşullarda tahıl koridoru anlaşmasının her iki ülkenin en olası buğday dış pazarı olan Türkiye buğday ithalatındaki artışta etkili olduğu tahmin edilmektedir (FAO, 2023b).

Grafik 16. Türkiye buğday ihracatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

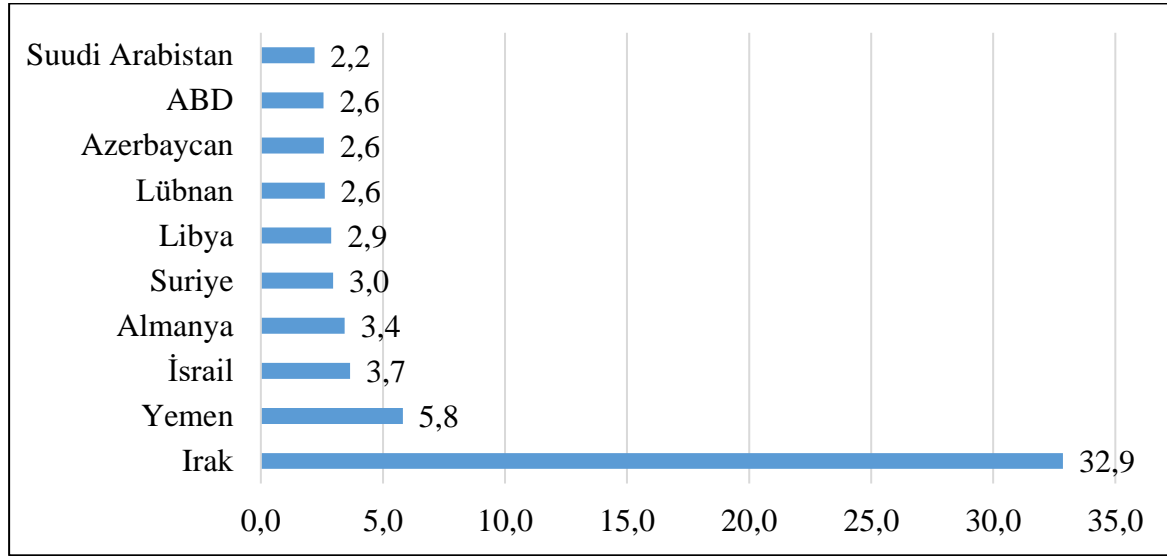

Kaynak: Ek Tablo 9

Türkiye'nin buğday ihracatının büyük bölümünü buğday ürünleri oluşturmaktadır. Buğday ürünleri ihracatının buğday eşdeğeri hesaplanarak toplam buğday ihracatı olarak

belirlenmektedir. Sadece buğday ihracatında 2022/23 pazarlama yılı verilerine göre ilk sırada %55,8'lik pay ile Irak yer almaktadır. (Grafik 16).

Grafik 17. Türkiye bisküvi ihracatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

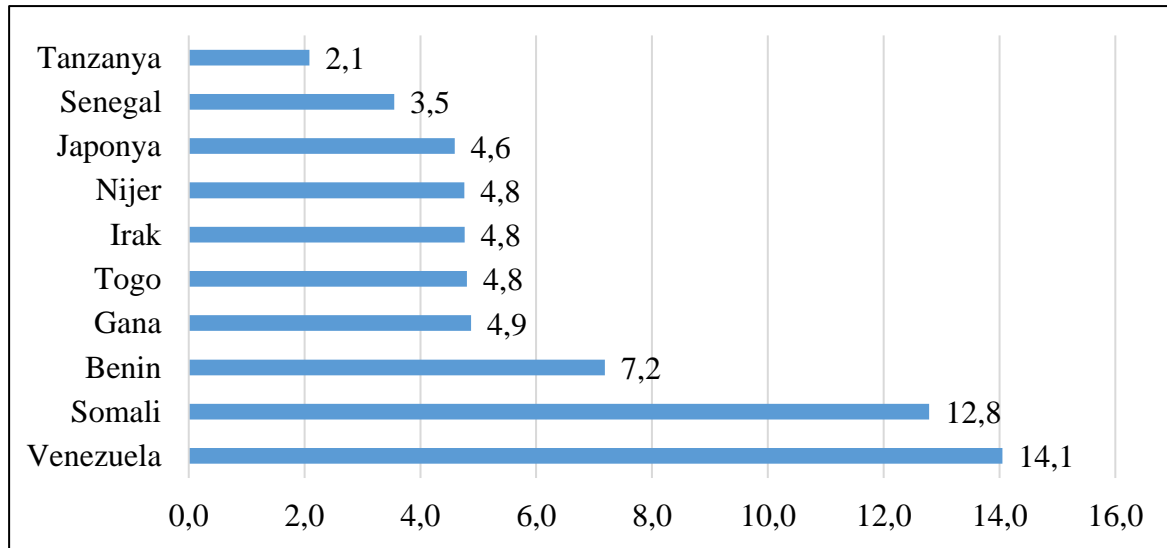

Kaynak: Ek Tablo 12

Türkiye bisküvi ihracatında 2022/23 pazarlama yılı verilerine göre ilk sırada Irak (%32,9) yer almaktadır. Bisküvi ihracatında Yemen, İsrail ve Almanya önemli ülkeler arasında olmakla beraber bu ülkeleri sırasıyla Suriye, Libya, Lübnan,

Azerbaycan, ABD ve Suudi Arabistan takip etmektedir (Grafik 17). Türkiye bisküvi ihracatından yaklaşık 1,5 milyar dolar gelir elde etmekte olup 2022/23 pazarlama yılında 187 ülkeye ihracat gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir.

Grafik 18. Türkiye makarna ihracatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

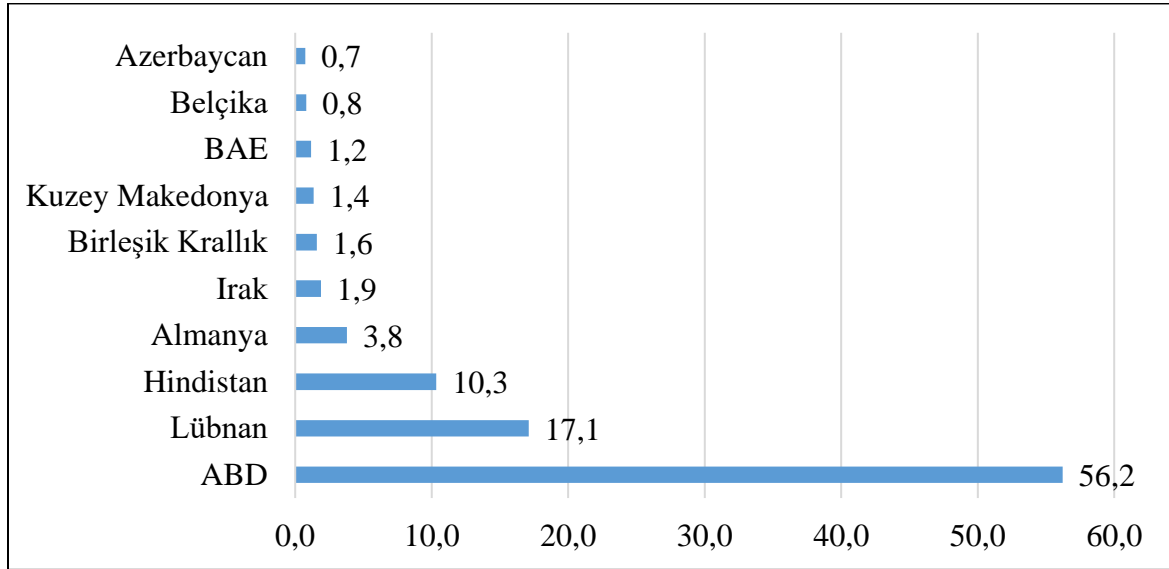

Kaynak: Ek Tablo 11

2022/23 pazarlama yılı verilerine göre Türkiye'nin en fazla makarna ihracatı yaptığı ülke Venezuela'dır (%14,1). Venezuela'dan sonra Somali ve Benin makarna ihracatında önemli ülkeler olup bu ülkeleri sırasıyla Gana, Togo, Irak, Nijer,

Japonya, Senegal ve Tanzanya takip etmektedir (Grafik 18). 2022/23 pazarlama yılında Türkiye 1,0 milyar dolarlık ihracat hacmi ile dünya makarna ihracatında ikinci sırada yer almakla beraber 162 ülkeye ihracat gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir.

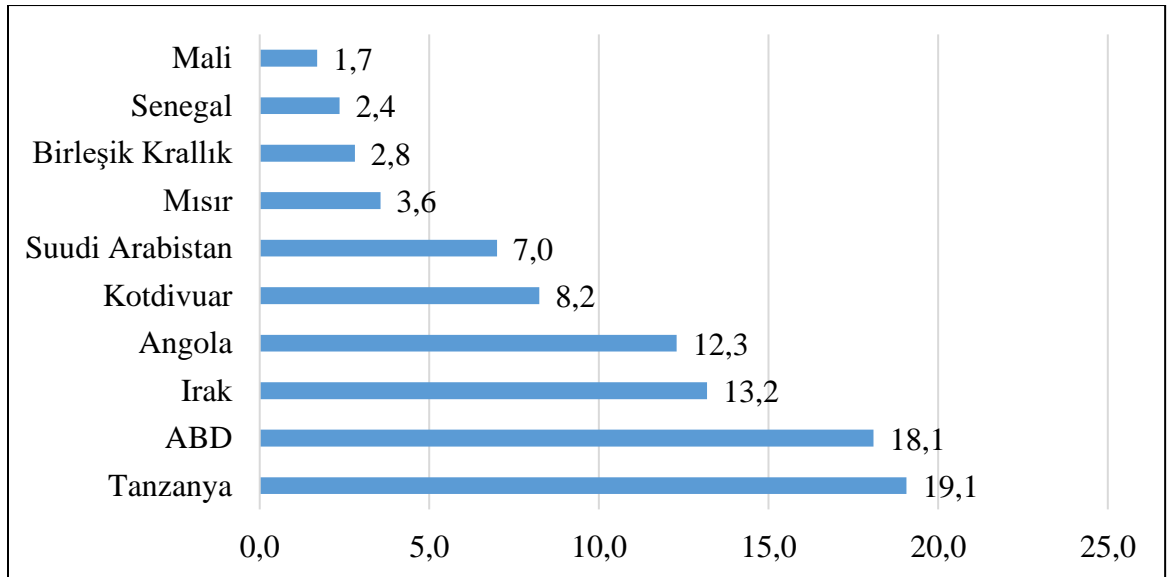
Grafik 19. Türkiye nişasta ihracatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

Kaynak: Ek Tablo 13

Türkiye 2022/23 pazarlama yılı verilerine göre nişasta ihracatında ilk sırayı %56,2'lik pay ile ABD almaktadır. ABD'den sonra sırasıyla Lübnan (%17,1) ve Hindistan (%10,3) önde gelen ülkeler olup bu ülkeleri sırasıyla Almanya, Irak, Birleşik Krallık, Kuzey Makedonya, BAE, Belçika ve Azerbaycan takip etmektedir (Grafik 19).

Grafik 20. Türkiye bulgur-irmik ihracatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

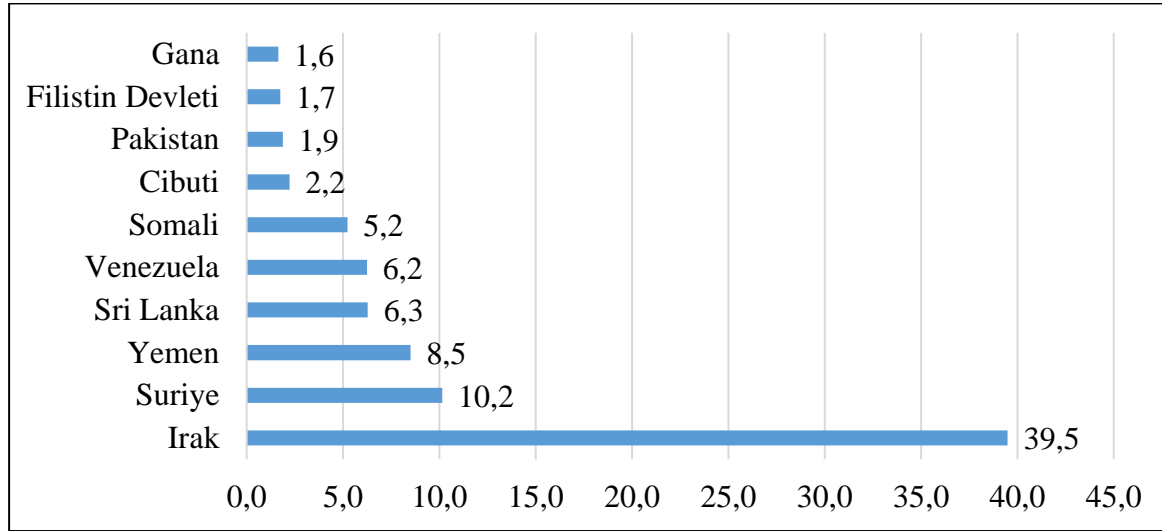

Kaynak: Ek Tablo 14

Türkiye bulgur-irmik ihracatında 2022/23 pazarlama yılı verilerine göre ilk sırada %19,1'lik pay ile Tanzanya yer almaktadır. %18,1'lik pay ile ABD ikinci sırada, %13,2'lik pay ile Irak üçüncü sırada yer almaktadır.

Bu ülkelerden sonra bulgur-irmik ihracatındaki diğer önemli ülkeler sırasıyla Angola, Kotdivuar, Suudi Arabistan, Mısır, Birleşik Krallık, Senegal ve Mali'dir (Grafik 20).

Grafik 21. Türkiye un ihracatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

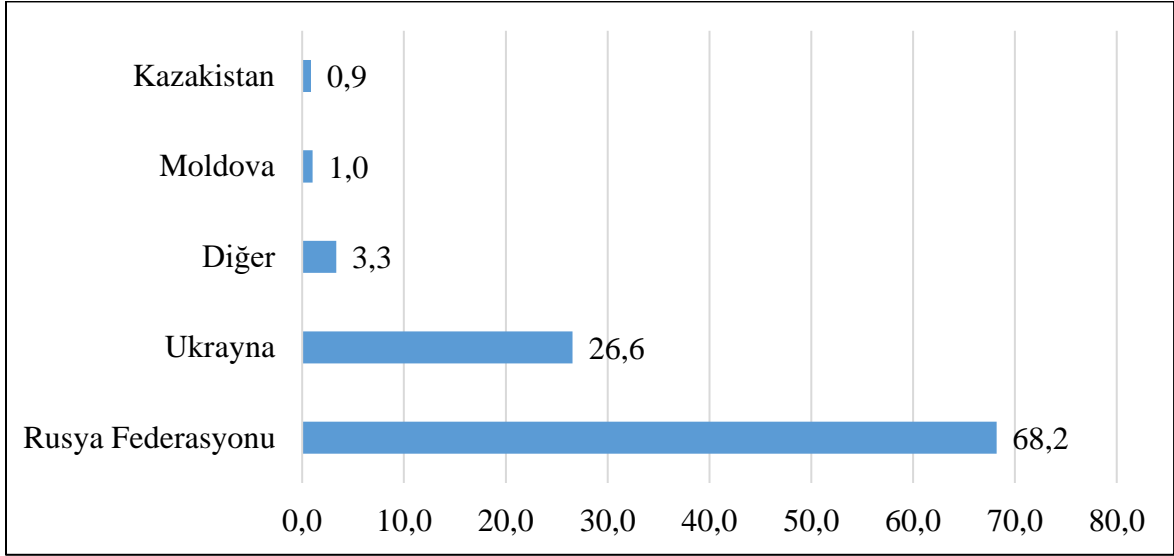

Kaynak: Ek Tablo 10

Türkiye buğday unu ihracatında 2022/23 pazarlama yılı verileri incelendiğinde ilk sırada %39,5'lik pay ile Irak yer almaktadır. Buğday unu ihracatında ikinci sırada %10,2'lik pay ile Suriye, üçüncü sırada ise %8,5'lik pay ile Yemen yer almaktadır. Türkiye un ihracatında bu ülkeleri sırasıyla Sri Lanka, Venezuela, Somali, Cibuti, Pakistan, Filistin ve Gana takip etmektedir (Grafik 21). 2022/23 pazarlama yılında buğday ihracatında %5,2'lik bir azalış tahmin edilmektedir. Bu azalışın makarna ihracatının bir önceki yıla göre %29, bisküvi ihracatının ise %3,1 oranında azalmasından kaynaklandığı tahmin edilmektedir. Türkiye'nin buğday ve ürünleri ihracatında en yüksek pay alan buğday unu ihracatının bir önceki pazarlama yılında 4,2 milyon ton iken 2022/23 pazarlama yılında 4,5 milyon tona yükseldiği tahmin edilmektedir (Ek Tablo 5). Dünya un ihracatında birinci sırada olan Türkiye'nin 2022/23 pazarlama yılında un ihracatından 1,5 milyar dolar ihracat geliri elde ettiği tahmin edilmektedir (TÜİK, 2023). Türkiye buğday ve buğday ürünleri ihracat gelirinin tamamına yakını un, bisküvi ve makarna ihracatından elde etmektedir.

Türkiye buğday ve ürünleri ithalatının ise %97,3'ünü buğday ithalatı oluşturmaktadır olup 2022/23 pazarlama yılında buğday ithalatının %30,2 arttığı tahmin edilmektedir. Dünya buğday dış ticaretinde önemli rol oynayan Rusya ve Ukrayna arasında Şubat 2022'de başlayan savaş dünya buğday piyasalarını ciddi anlamda etkilemiştir. Bu dönemde Temmuz 2022'de dış ticarete yaşanabilecek aksaklıkların önlenmesi için BM, Türkiye, Rusya ve Ukrayna arasında imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması'nda Türkiye'nin arabuluculuğu önemli rol oynamış ve diğer tahıllarla birlikte buğday ithalatı herhangi bir olumsuzlukyaşanmadan gerçekleştirilmiştir. Ancak savaş devam etmesine rağmen anlaşmadan bir yıl sonra Temmuz 2023'de Rusya AB tarafından kendine uygulanan ambargolar nedeni ile anlaşmayı tek taraflı olarak fes etmiştir. Türkiye'nin 2022/23 pazarlama yılı verilerine göre buğday ithalatının %68,2'sini Rusya'dan, %26,6'sını ise Ukrayna'dan gerçekleştirdiği tahmin edilmektedir. Moldova ve Kazakistan ise ithalatta önemli rol oynayan diğer ülkelerdir. (Grafik 22).

Grafik 22. Türkiye buğday ithalatında önemli ülkelerin payları (%) (2022/23)

Kaynak: TÜİK, 2023

6. TÜRKİYE'DE ÖNGÖRÜ: 2023/2024

USDA verilerine göre, 2023/24 pazarlama yılında Türkiye buğday ekim alanında ve üretiminde önemli artışlar öngörülmektedir. Ekim alanının yaklaşık %6, üretimin ise yaklaşık %13 artması öngörüsünün yanında başlangıç stoklarının önceki yılın neredeyse iki katı olması ihracatta beklenen %24 artış öngörüsünü desteklemektedir. Bunların yanında ithalatta %17'lik bir artış öngörülmektedir. Gıda için ihtiyaç duyulan buğday kullanımının yaklaşık %40 artacağı, yemlik kullanımında beklenen az miktarda artışla birlikte toplam buğday kullanımının da artacağı öngörülmektedir.

TÜİK 2. tahminlerine göre ise 2023/24 pazarlama yılında tahıllarda bir önceki pazarlama yılına göre %7,4'lük artış beklenirken, tahıllar içerisinde %28'lik pay alan buğday üretiminin ise 19,7 milyon tondan %10,4 artarak 21,8 milyon tona yükselmesi beklenmektedir.

7. BUĞDAY POLİTİKALARI VE GENEL DEĞERLENDİRME

2023 yılı Tarımsal Destekleme Kararnamesi'ne göre buğday üretiminde mazot desteği 103 TL/da, gübre desteği 46 TL/da, sertifikalı tohum kullanım desteği 65 TL/da, fark ödemesi desteği 100 Kr/kg olarak belirlenmiştir. "2023 Yılında Yapılacak Tarımsal Desteklemeler ve 2024 Yılında Uygulanacak Sertifikalı Tohum Kullanım Desteğine İlişkin Cumhurbaşkan Kararı"nda çiftçilere 2023 yılına ait ve 2024 yılında ödenecek mazot ve gübre desteklerini 2023 yılı içerisinde kullanabilme imkânı tanınmıştır. Erken ödeme imkânından yararlanmak istemeyen çiftçilerin mazot ve gübre desteği ödemeleri ise 2024 yılı içerisinde aynı olarak yapılacaktır.

TMO alım fiyatları 06.06.2023 tarihinde açıklanmış olup ekmeklik buğday için 8,2 TL/kg makarnalık buğday için 9,0 TL/kg alım fiyatı belirlenmiştir. Üreticilere lisanslı depolara ürün teslim etmesi halinde; %2 stopaj, %2 SGK prim kesintisi muafiyeti, 25 TL/ton nakliye desteği (750 TL'ye kadar), araç başına 25 TL analiz desteği, depo kira ücreti desteğinin yanında T.C. Ziraat Bankası ve Tarım Kredi Kooperatiflerinden ürün bedelinin %75'ine kadar sıfır (%0) faizli 9 ay vadeli kredi kullanma imkânı sunulmaktadır. Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından, hububat üretiminin teşvik edilmesi amacıyla 2023 yılında ÇKS'ye kayıtlı buğday üreticilerine, kayıtlı üretim miktarı kadar tüm kesimlere (TMO veya piyasa aktörlerine) yapılan satışlar için ton başına 1.000 TL primi desteği verilecektir.

25 Nisan 2023 tarihli Resmi Gazete'de yer alan 7167 Sayılı Cumhurbaşkan Kararı ile ithalat rejimi kararı kapsamında gümrük vergisi oranlarında düzenleme yapılmıştır. Hasat dönemi öncesinde alınan karar gereğince buğday ithalatında gümrük vergisi oranı %0'dan %130'a yükseltilmiştir.

Buğday gerek dünyadaki diğer ülkelerde gerekse Türkiye'de insan beslenmesindeki en temel besinlerin (unlu mamuller, makarna, irmik, bisküvi, bulgur) hammaddesi olması itibarıyla diğer tarımsal ürünlere göre daha fazla önem arz etmektedir. Bu nedenle tüm dünyada COVID-19 salgını sebebiyle makarna türü dayanıklı kuru gıda ürünlerine talebin artması buğdaya olan talebi de artırmıştır.

Türkiye buğday ekim alanı 2022/23 pazarlama yılı itibarıyla dünya buğday ekim alanının %3,1'ini oluşturmaktadır. Bu alan aynı zamanda Türkiye'de toplam ekilen tahıl alanının %42'sini teşkil etmektedir. USDA verilerine göre dünya buğday ihracatında 8. sırada yer alan Türkiye'de buğday kendi kendine yeterlilik derecesi genellikle %100'ün üzerinde olmakla beraber 2021/22

pazarlama yılında üretimin azalmasına ve kullanımın artmasına bağlı olarak bir önceki yıla göre azalmış ve %83,3'e gerilemiştir. Türkiye'de 2021/22 pazarlama yılında kişi başı tüketim ise 179,3 kg'a yükselmiştir. Pandemi sonrası yaşanan Rusya-Ukrayna savaşı ve beraberinde gelen iklim krizi Türkiye dahil tüm dünyayı üretim, tedarik ve yüksek fiyatlar ekseninde etkisi altına almıştır.

2022 yılı Şubat ayında başlayan ve hâlâ devam eden Rusya-Ukrayna savaşı buğday dahil tüm tahıl piyasalarını etkilemiştir. Tüm dünyanın en temel tahıl ihracatçısı olan iki ülkenin dünya buğday ihracatında %28,7'lik (2022/23 pazarlama yılı) pay alması ve savaş sonrasında yaşanan tedarik sorunları, ürün fiyatlarının artması, insanların göçe zorlanması ve özellikle ithalata bağımlı

ülkelerde açlık tehdidi altında bulunan nüfusun artması risklerini beraberinde getirmiştir. Bunların yanında dünya kimyasal gübre ihracatının %14'ünü gerçekleştiren Rusya'nın gübre sevkiyatı yapamaması durumunda, son yıllarda artış eğiliminde olan gübre fiyatlarının daha da artması ve beraberinde maliyetlerin yükselmesi ile gıda fiyatlarında artışın devam etmesi beklenmektedir (Anonim, 2022).

Bu noktada 22 Temmuz 2022'de Türkiye, Rusya, Ukrayna ve BM arasında imzalanan Tahıl Koridoru Anlaşması büyük önem arz etmektedir. Bu anlaşma ile Ukrayna'nın Rusya tarafından işgal edilen limanlarında depolanan tahılın serbest bırakılmasının önü açılmıştır.

Tahıl koridoru kapsamında yaklaşık 33 milyon ton tahıl sevkiyatı sağlanmıştır. Bunun %51'ini mısır, %27'sini buğday, %11'ini ayçiçeği, %10'unu ise diğer tahıllar oluşturmaktadır (Anonim, 2023).

Anlaşmanın ardından Rusya kaldırılmasını istediği batı ambargolarının devam etmesi üzerine Temmuz 2023'de anlaşmayı tek tarafı olarak fes etmiştir.

Anlaşmanın devam etmemesi ve tahıl ihracatında Karadeniz Limanlarının kullanılmaması Ukrayna buğday ihracatının 7,7 milyon tondan 5 milyon tona gerileyeceği öngörüsünü desteklemektedir (USDA, 2023).

EK TABLOLAR

Ek Tablo 1. Dünya buğday arz, kullanım ve ticareti (milyon ton, 2021/2022-2023/2024)

	Başlangıç stokları	Üretim	İthalat	Toplam Arz	Yemlik Kullanım	Yurtiçi Kullanım	İhracat	Toplam Kullanım	Bitiş stokları	Stok-kullanım oranı
2021/2022										
Dünya	284,08	781,05	199,39	1.264,52	161,13	789,06	202,85	991,91	272,60	27,48
Temel İhracatçılar	44,99	263,86	8,06	316,91	57,15	163,21	112,77	275,98	44,06	15,97
ABD	23,00	44,80	2,62	70,42	1,75	29,76	21,66	51,41	19,01	36,97
Arjantin	2,32	22,15	0,00	24,48	0,25	6,55	16,50	23,05	2,32	10,07
Avustralya	3,02	36,24	0,21	39,47	5,00	8,50	27,50	36,00	3,45	9,59
Kanada	5,95	22,42	0,60	28,98	5,15	10,15	15,12	25,26	5,95	23,56
AB-28	10,70	138,24	4,63	153,57	45,00	108,25	32,00	140,25	13,32	9,50
Temel İthalatçılar	177,12	227,91	106,89	511,91	53,20	324,68	13,66	338,34	185,07	54,70
Brezilya	1,91	7,70	6,39	16,00	0,45	11,75	3,07	14,82	1,18	7,98
Çin	139,12	136,95	9,57	285,63	35,00	148,00	0,87	148,87	148,00	99,42
Orta Doğu	15,99	34,42	34,19	84,60	6,18	63,64	7,49	71,13	13,74	19,32
Kuzey Afrika	12,42	21,27	26,61	60,30	1,87	47,02	0,40	47,42	12,88	27,16
Pakistan	3,06	27,46	2,21	32,73	1,20	27,70	0,50	28,20	4,53	16,06
Güneydoğu Asya	4,62	0,10	27,93	32,64	8,50	26,57	1,34	27,90	4,74	16,99
Diğer ülkeler	42,16	229,56	2,84	274,56	31,35	168,33	68,03	236,37	38,34	16,22
Hindistan	27,80	109,59	0,03	137,42	7,00	109,88	8,03	117,92	19,50	16,54
Rusya	11,38	75,16	0,30	86,84	18,50	41,75	33,00	74,75	12,09	16,17
Kazakistan	1,48	11,81	2,50	15,79	1,35	6,20	8,20	14,40	1,49	10,35
Ukrayna	1,51	33,00	0,01	34,52	4,50	10,50	18,80	29,30	5,27	17,97
2022/2023										
Dünya	272,60	790,20	210,47	1.273,27	156,42	786,80	217,17	1.003,96	269,31	26,82
Temel İhracatçılar	41,37	265,30	16,12	322,80	54,90	162,89	117,65	280,54	42,88	15,29
ABD	19,01	44,90	3,32	67,23	2,35	30,79	20,65	51,44	15,79	30,69
Arjantin	1,93	12,55	0,00	14,48	0,05	6,55	5,00	11,55	2,93	25,38
Avustralya	3,45	39,69	0,20	43,34	4,50	7,55	32,50	40,05	2,84	7,09
Kanada	3,66	33,82	0,60	38,09	4,00	10,00	25,50	35,50	3,66	10,32
AB-28	13,32	134,34	12,00	159,66	44,00	108,00	34,00	142,00	17,66	12,44
Temel İthalatçılar	173,83	228,69	114,24	516,76	50,35	325,02	13,87	338,88	177,43	52,36
Brezilya	1,18	10,60	5,00	16,78	0,55	11,95	2,80	14,75	2,03	13,78
Çin	136,76	137,72	13,50	287,98	33,00	148,00	0,90	148,90	139,03	93,37
Orta Doğu	13,74	36,54	38,44	88,72	6,08	64,56	7,62	72,18	16,54	22,92
Kuzey Afrika	12,88	17,33	29,40	59,61	1,67	46,42	0,70	47,12	12,09	25,65
Pakistan	4,53	26,40	3,00	33,93	1,70	29,20	0,60	29,80	4,13	13,86
Güneydoğu Asya	4,74	0,10	24,90	29,74	7,35	24,89	1,25	26,14	3,61	13,79
Diğer ülkeler	38,34	233,90	2,95	275,20	31,20	166,73	77,18	243,90	30,76	12,61
Hindistan	19,50	104,00	0,05	123,55	6,50	108,68	5,38	114,05	9,50	8,33
Rusya	12,09	92,00	0,30	104,39	19,00	42,25	45,50	87,75	16,64	18,96
Kazakistan	1,49	16,40	2,00	19,90	2,30	7,40	9,50	16,90	3,00	17,72
Ukrayna	5,27	21,50	0,60	27,37	3,40	8,40	16,80	25,20	1,63	6,45
2023/2024										
Dünya	269,31	796,67	207,96	1.273,94	157,13	795,79	211,62	1.007,41	266,53	26,46
Temel İhracatçılar	41,76	266,83	11,34	319,93	55,75	163,71	118,23	281,94	37,99	13,48
ABD	15,79	47,33	3,54	66,66	2,45	30,81	19,73	50,54	16,12	31,89
Arjantin	2,93	17,50	0,01	20,44	0,10	6,60	12,00	18,60	1,84	9,87
Avustralya	2,84	29,00	0,20	32,04	4,20	7,70	21,50	29,20	2,84	9,72
Kanada	2,54	35,00	0,60	38,14	4,00	9,10	26,50	35,60	2,54	7,13
AB-28	17,66	138,00	7,00	162,66	45,00	109,50	38,50	148,00	14,66	9,91
Temel İthalatçılar	177,43	235,91	113,52	526,86	53,75	331,81	14,85	346,66	178,31	51,44
Brezilya	2,03	10,00	5,60	17,63	0,55	12,05	3,50	15,55	2,08	13,40
Çin	139,03	140,00	12,00	291,03	36,00	153,00	0,90	153,90	137,13	89,10
Orta Doğu	16,54	41,08	35,47	93,09	6,50	64,96	8,13	73,09	18,71	25,61
Kuzey Afrika	12,09	16,73	31,40	60,22	1,75	47,65	0,60	48,25	11,97	24,80
Pakistan	4,13	28,00	2,20	34,33	1,50	29,00	0,50	29,50	4,23	14,34
Güneydoğu Asya	3,61	0,10	26,85	30,56	7,45	25,15	1,23	26,37	4,19	15,87
Diğer ülkeler	30,76	230,00	2,46	263,22	28,60	164,25	61,00	225,25	30,72	13,64
Hindistan	9,50	113,50	0,10	123,10	5,50	108,10	1,00	109,10	14,00	12,83
Rusya	16,64	85,00	0,30	101,94	19,00	42,25	40,00	82,25	12,44	15,12
Kazakistan	3,00	14,00	2,00	19,00	1,60	6,80	9,50	16,30	2,70	16,53
Ukrayna	1,63	17,50	0,06	19,19	2,50	7,10	10,50	17,60	1,59	9,01

Kaynak: USDA, (Erişim: 03.08.2023)

Ek Tablo 2. Yıllar itibarıyla dünya buğday üretiminde önemli ülkeler (bin ton)

Ülkeler	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/23	2023/24
Çin	133.590	134.250	136.946	137.723	140.000
AB	138.741	125.942	138.244	134.341	138.000
Hindistan	103.600	107.860	109.586	104.000	113.500
Rusya	73.610	85.354	75.158	92.000	85.000
Avustralya	14.480	33.000	58.659	73.509	64.000
ABD	52.581	49.691	44.804	44.902	47.330
Kanada	32.670	35.183	22.422	33.824	35.000
Pakistan	24.349	24.946	27.464	26.400	28.000
Ukrayna	29.171	25.420	33.007	21.500	17.500
Türkiye	17.500	18.250	16.000	17.250	19.500
Diğer	143.193	135.919	781.047	790.198	796.666
Dünya	763.485	775.815	781.047	790.198	796.666

Kaynak: USDA, 2023

Ek Tablo 3. Yıllar itibarıyla dünya buğday ihracatında önemli ülkeler (bin ton)

Ülkeler	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/23	2023/24
Rusya	34.485	39.100	33.000	45.500	47.500
AB	39.766	29.740	31.998	34.000	38.500
Avustralya	9.136	23.850	27.511	32.500	21.500
Kanada	24.627	26.430	15.116	25.500	26.500
ABD	26.276	26.980	21.656	20.647	19.731
Ukrayna	21.013	16.850	18.844	16.800	10.500
Kazakistan	6.986	8.190	8.098	9.500	9.500
Türkiye	6.534	6.600	6.469	6.714	7.000
Hindistan	509	2.400	8.033	5.375	1.000
Arjantin	13.500	11.530	16.000	5.000	12.000
Diğer	12.044	11.670	16.129	15.630	17.889
Dünya	194.876	203.340	202.854	217.166	211.620

Kaynak: USDA, 2023

Ek Tablo 4. Yıllar itibarıyla dünya buğday ithalatında önemli ülkeler (bin ton)

Ülkeler	2019/2020	2020/2021	2021/2022	2022/23	2023/24
Çin	5.376	10.500	9.568	13.500	12.000
Türkiye	10.851	9.000	9.421	12.000	10.000
AB	5.550	5.600	4.629	12.000	7.000
Mısır	12.811	13.000	11.256	11.100	12.000
Endonezya	10.586	10.000	11.229	9.000	11.000
Cezayir	7.147	6.500	8.286	8.500	8.700
Filipinler	7.059	6.500	6.886	6.000	6.500
Fas	4.626	6.100	4.071	6.000	7.000
Bangladeş	6.800	6.700	6.340	5.200	5.800
Brezilya	7.200	6.600	6.392	5.000	5.600
Diğer	109.858	112.291	121.314	122.171	122.358
Dünya	187.864	192.791	199.392	210.471	207.958

Kaynak: USDA, 2023

Ek Tablo 5. Türkiye'de buğday arz ve kullanımı (bin ton, 2021/2022-2022/2023)

	2021/2022 Durum	2022/2023 Tahmin
Ekilen Alan (bin ha)	6.745	6.629
(Verim) (kg/da)	262	298
ARZ		
Üretim	17.650	19.750
Kayıp ve ziyan	971	1.086
Net üretim	16.679	18.664
İthalat	9.476	12.335
*Başlangıç stokları	3.840	2.237
Toplam arz	29.995	33.236
KULLANIM		
Toplam yurtiçi kullanım	19.115	19.373
Gıda	15.184	15.498
Tohum	1.214	1.356
Yem	2.145	2.518
İhracat	7.650	7.253
Toplam Kullanım	26.765	26.626
**Bitiş stokları	3.230	6.610
Stok-kullanım oranı (%)	12,1	24,8

Kaynak: TÜİK verilerinden TEPGE hesaplamaları

*Bir önceki yılın bitiş stoğudur.

**Toplam arz – toplam kullanım

***Pazarlama yılı: Haziran-Mayıs

Ek Tablo 6. Türkiye'de makarnalık buğday arz ve kullanımı (bin ton, 2021/2022-2022/2023)

	2021/2022 Durum	2022/2023 Tahmin
Ekilen Alan (bin ha)	1.201	1.205
Verim (kg/da)	262	311
ARZ		
Üretim	3.150	3.750
Kayıp ve ziyan	173	206
Net üretim	2.977	3.544
İthalat	187	349
*Başlangıç stokları	1.038	-379
Toplam arz	4.202	3.514
KULLANIM		
Toplam yurtiçi kullanım	1.961	1.328
İhracat	2.620	1.761
Toplam kullanım	4.581	3.088
*Bitiş Stokları	-379	425
Stok-kullanım oranı (%)	-8,3	13,8

Kaynak: TÜİK verilerinden TEPGE hesaplamaları

*Bir önceki yılın bitiş stoğudur.

**Toplam arz – Toplam kullanım

Ek Tablo 7. Türkiye buğday ve buğday ürünleri ihracatı buğday eş değeri (kg, 2020-2021, 2021/22, 2022/23)

	2020/21												
	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Toplam
Buğday	3.064.488	2.074.710	40.213.734	3.239.296	11.096.145	24.468.870	2.408.797	15.368.632	25.558.271	11.375.497	8.410.370	22.455.706	169.734.516
Bulgur-irmik	14.255.642	12.730.827	11.181.118	14.510.161	9.149.258	7.682.336	11.534.249	14.361.417	12.269.259	13.204.813	11.780.161	10.036.810	142.696.050
Nişasta ve Maltlar	63.459	23.899	28.799	13.507	16.828	34.127	23.574	80.146	31.403	30.875	43.365	17.261	407.243
Bisküvi-gofret vb.	47.658.428	46.681.803	41.461.324	52.521.552	55.346.555	52.541.519	55.939.357	41.877.473	48.350.140	61.737.880	49.924.761	38.275.159	592.315.951
Makarna	195.973.478	220.625.853	170.075.644	219.100.312	258.642.839	165.300.723	237.308.358	145.042.172	158.237.465	189.482.339	180.942.999	216.699.447	2.357.431.629
Buğday unu	277.783.413	372.250.097	424.750.008	421.951.234	360.722.535	299.755.384	357.894.360	350.450.052	210.366.070	330.938.870	351.938.657	321.498.216	4.080.298.895
Toplam	538.798.908	654.387.188	687.710.627	711.336.062	694.974.160	549.782.960	665.108.694	567.179.892	454.812.608	606.770.274	603.040.312	608.982.599	7.342.884.284
	2021/22												
Buğday	3.526.493	7.000.613	13.496.500	26.130.250	37.328.662	57.346.484	36.522.385	37.160.673	20.692.335	65.239.295	40.240.446	13.259.461	357.943.597
Bulgur-irmik	10.602.597	7.947.495	19.930.930	7.932.600	15.923.312	23.622.216	14.448.757	6.674.856	21.993.923	27.014.162	16.750.525	13.014.132	185.855.505
Nişasta ve Maltlar	28.885	19.585	16.609	21.096	38.408	47.072	19.364	31.659	29.597	36.535	13.008	191.948	493.765
Bisküvi-gofret vb.	48.321.582	37.271.774	49.543.838	54.751.539	54.028.710	62.176.269	61.892.426	42.036.506	47.663.162	53.118.252	50.569.584	41.580.314	602.953.956
Makarna	189.779.604	195.110.612	220.795.894	203.642.324	192.735.277	207.591.432	191.154.742	167.727.276	167.344.851	225.406.398	198.538.160	158.849.057	2.318.675.627
Buğday unu	393.815.457	339.474.146	459.910.952	401.339.053	406.325.002	324.581.609	276.127.758	321.925.628	376.447.490	387.238.120	229.750.954	268.790.602	4.185.726.770
Toplam	646.074.618	586.824.226	763.694.724	693.816.861	706.379.371	675.365.082	580.165.432	575.556.597	634.171.357	758.052.761	535.862.677	495.685.513	7.651.649.220
	2022/23												
Buğday	17.105.012	7.378.935	28.271.004	31.252.270	45.486.310	34.207.256	65.267.821	57.171.213	14.969.659	21.768.658	20.053.652	14.757.912	357.689.702
Bulgur-irmik	10.933.228	6.717.385	23.232.913	14.425.208	19.152.495	22.414.524	15.235.195	14.822.835	20.210.943	23.204.940	15.007.310	15.033.834	200.390.811
Nişasta ve Maltlar	29.363	101.377	512.930	332.217	451.653	317.015	37.072	158.361	133.196	139.351	84.266	135.716	2.432.516
Bisküvi-gofret vb.	55.566.254	36.138.475	49.098.289	53.133.675	55.497.014	58.628.757	55.342.342	43.821.548	37.131.687	51.672.294	38.885.255	49.388.994	584.304.584
Makarna	148.128.507	120.926.128	147.488.730	140.062.548	151.733.794	135.028.086	141.922.210	136.124.563	85.101.714	144.245.022	128.210.641	150.797.118	1.629.769.062
Buğday unu	312.204.059	270.953.013	411.306.135	441.110.928	407.029.056	432.088.828	426.315.930	380.188.400	277.998.123	396.367.651	297.562.374	425.686.584	4.478.811.082
Toplam	543.966.423	442.215.313	659.910.002	680.316.846	679.350.320	682.684.466	704.120.571	632.286.921	435.545.321	637.397.917	499.803.498	655.800.158	7.253.397.756

Kaynak: TÜİK, Eş değer hesaplamalarında Ek Tablo 15'de belirtilen katsayılar kullanılmıştır.

Ek Tablo 8. Türkiye'nin buğday ve buğday ürünleri ihracatı ve ülke payları (2022/2023 pazarlama yılı)

	İhracat miktarı (kg)	İhracat payı (%)
Irak	1.739.456.767	30,9
Suriye	486.215.298	8,6
Venezuela	392.931.670	7,0
Somali	340.131.218	6,0
Yemen	321.959.962	5,7
Sri Lanka	202.725.226	3,6
Benin	138.031.004	2,4
Gana	117.706.012	2,1
Lübnan	81.077.498	1,4
Cibuti	79.788.171	1,4
Diğer	1.735.217.105	30,8
Genel Toplam	5.635.239.931	100,0

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 9. Türkiye'nin buğday ihracatı ve ülke payları (2022/2023 pazarlama yılı)

	İhracat miktarı (kg)	İhracat payı (%)
Irak	199.430.730	55,76
Suriye	119.832.909	33,50
Lübnan	25.405.165	7,10
Birleşik Krallık	5.157.088	1,44
Güney Kore	4.808.000	1,34
Somali	1.000.000	0,28
Azerbaycan	661.110	0,18
Kuzey Kıbrıs Türk Cum.	510.529	0,14
Sudan	317.000	0,09
İran	175.000	0,05
Diğer	392.171	0,11
Genel Toplam	357.689.702	100,00

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 10. Türkiye'nin buğday unu ihracatı ve ülke payları (2022/2023 pazarlama yılı)

	İhracat miktarı (kg)	İhracat payı (%)
Irak	1.273.399.627	39,49
Suriye	327.435.406	10,15
Yemen	274.122.730	8,50
Sri Lanka	202.595.470	6,28
Venezuela	201.368.618	6,24
Somali	168.606.465	5,23
Cibuti	72.001.778	2,23
Pakistan	60.500.103	1,88
Filistin Devleti	56.395.290	1,75
Gana	52.849.390	1,64
Diğer	535.211.143	16,60
Genel Toplam	3.224.486.020	100

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 11. Türkiye'nin makarna ihracatı ve ülke payları (2022/2023 pazarlama yılı)

	İhracat miktarı (kg)	İhracat payı (%)
Venezuela	186.016.853	14,05
Somali	169.276.921	12,79
Benin	95.128.701	7,19
Gana	64.565.337	4,88
Togo	63.603.931	4,80
Irak	63.059.103	4,76
Nijer	63.006.160	4,76
Japonya	60.793.899	4,59
Senegal	46.956.309	3,55
Tanzanya	27.596.035	2,08
Diğer	483.935.875	36,55
Genel Toplam	1.323.939.124	100,00

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 12. Türkiye'nin bisküvi, kek ve ekmekçi ürünleri ihracatı ve ülke payları (2022/2023 pazarlama yılı)

	İhracat miktarı (kg)	İhracat payı (%)
Irak	179.755.738	32,9
Yemen	31.816.736	5,8
İsrail	20.014.174	3,7
Almanya	18.775.226	3,4
Suriye	16.168.921	3,0
Libya	15.790.216	2,9
Lübnan	14.350.519	2,6
Azerbaycan	14.132.632	2,6
ABD	14.058.654	2,6
Suudi Arabistan	12.004.590	2,2
Diğer	210.234.264	38,4
Genel Toplam	547.101.670	100,00

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 13. Türkiye'nin nişasta ihracatı ve ülke payları (2022/2023 pazarlama yılı)

	İhracat miktarı (kg)	İhracat payı (%)
ABD	929.801	56,2
Lübnan	282.997	17,1
Hindistan	171.000	10,3
Almanya	62.809	3,8
Irak	31.057	1,9
Birleşik Krallık	26.075	1,6
Kuzey Makedonya	22.500	1,4
BAE	19.182	1,2
Belçika	13.426	0,8
Azerbaycan	12.343	0,7
Diğer	82.458	5,0
Genel toplam	1.653.648	100,00

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 14. Türkiye'nin bulgur-irmik ihracatı ve ülke payları (2022/2023 pazarlama yılı)

	İhracat miktarı (kg)	İhracat payı (%)
Tanzanya	34.395.000	19,1
ABD	32.635.991	18,1
Irak	23.780.512	13,2
Angola	22.174.050	12,3
Kotdivuar	14.865.550	11,7
Suudi Arabistan	12.610.530	8,2
Mısır	6.420.798	7,0
Birleşik Krallık	5.059.567	3,6
Senegal	4.252.000	2,8
Diğer	21.125.069	11,7
Genel Toplam	180.369.767	100,00

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 15. Türkiye buğday ve buğday ürünleri ithalatı buğday eş değeri (kg, 2020-2021, 2021/22, 2022/23)

	2020/21												
	Haziran	Temmuz	Ağustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	Toplam
Buğday	481.455.467	232.665.017	745.505.768	1.203.723.218	750.506.575	979.611.845	1.174.979.635	699.188.139	797.647.796	754.089.090	224.350.667	88.219.709	8.131.942.926
Bulgur-irmik	42.869	306.515	169.150	207.135	103.938	424.446	797.365	133.438	39.965	228.023	145.727	343.521	2.942.091
Niştasta ve Maltlar	3.101.324	2.748.412	2.352.086	1.248.567	1.315.245	1.141.867	1.372.865	1.683.685	1.476.035	1.527.353	1.196.903	1.513.811	20.678.151
Bisküvi-gofret vb.	1.960.221	1.741.923	2.194.945	1.776.071	1.493.188	2.217.639	2.050.551	1.049.193	2.078.254	2.847.141	2.674.633	1.429.707	23.513.466
Makama	785.726	372.316	710.070	555.864	522.064	817.679	727.428	632.585	587.168	758.163	1.109.577	675.525	8.254.164
Buğday unu	5.278	326.943	3.573.679	2.750.805	3.432.997	906.172	355.715	18.858	109.175	104.633	170.639	92.156	11.847.050
Genel Toplam	487.350.885	238.161.125	754.505.698	1.210.261.660	757.374.007	985.119.649	1.180.283.559	702.705.897	801.938.394	759.554.402	229.648.145	92.274.429	8.199.177.850
	2021/22												
Buğday	380.808.502	419.211.095	1.164.479.319	1.686.676.424	782.452.854	839.586.386	1.040.598.815	633.467.107	379.660.669	433.641.706	1.022.828.075	589.458.565	9.372.869.517
Bulgur-irmik	303.746	58.661	6.198	57.848	163.763	196.235	286.701	181.571	78.333	77.297	345.395	830.018	2.585.766
Niştasta ve Maltlar	1.395.682	1.527.928	1.763.744	2.164.404	1.749.122	1.728.727	2.154.341	1.276.572	1.866.499	1.993.176	2.247.022	2.108.633	21.975.849
Bisküvi-gofret vb.	2.218.498	1.416.212	2.668.756	2.581.747	2.162.693	2.490.727	2.318.281	1.979.761	2.794.683	1.970.245	2.576.688	2.365.826	27.544.115
Makama	785.726	372.316	710.070	555.864	522.064	817.679	727.428	632.585	587.168	758.163	1.109.577	675.525	8.254.164
Buğday unu	229.282	17.466.611	73.374	407.974	412.315	345.432	171.621	50.326	2.368.859	7.210.934	500.114	13.592.321	42.829.162
Genel Toplam	385.741.436	440.052.822	1.169.701.460	1.692.444.261	787.462.810	845.165.185	1.046.257.187	637.587.922	387.356.210	445.651.521	1.029.606.870	609.030.888	9.476.058.573
	2022/23												
Buğday	504.689.751	481.196.660	814.038.497	905.227.286	860.764.358	1.181.038.391	1.101.406.852	972.430.447	909.689.059	1.064.071.190	1.437.723.164	1.769.569.933	12.001.845.588
Bulgur-irmik	535.862	15.726.777	10.052.886	6.578.368	8.309.187	10.319.971	21.327.595	3.787.406	8.843.342	8.492.262	710.987	8.430.460	103.115.102
Niştasta ve Maltlar	1.443.897	14.810.452	20.649.523	1.828.993	6.898.566	12.208.186	16.326.350	8.189.550	18.126.078	15.465.722	1.928.418	10.544.510	128.420.245
Bisküvi-gofret vb.	2.589.394	1.603.903	3.081.897	3.627.696	3.336.262	2.305.691	2.393.178	2.275.119	2.750.975	2.346.032	1.633.115	1.699.473	29.642.734
Makama	788.420	524.257	1.039.749	1.093.905	723.061	625.368	243.596	633.034	385.310	675.359	589.430	877.981	8.199.471
Buğday unu	10.888.327	6.513.040	15.500.366	8.646.089	5.364.199	3.469.726	11.986.314	105.632	58.144	103.596	285.055	839.077	63.759.564
Genel Toplam	520.935.650	520.375.089	864.362.918	927.002.336	885.395.633	1.209.967.334	1.153.683.885	987.421.188	939.852.908	1.091.154.160	1.442.870.168	1.791.961.435	12.334.982.704

Kaynak: TÜİK, Eş değer hesaplamalarında Ek Tablo 15'de belirtilen katsayılar kullanılmıştır.

Ek Tablo 16. Dış ticaret verilerinde kullanılan buğday ve buğday ürünleri GTIP kodları ve teknik dönüşüm katsayıları

Buğday ve ürünleri	GTIP Kodları*	Teknik Dönüşüm Katsayıları**
Buğday	100111000000	1
	100119000000	
	100191200011	
	100191900000	
	100199000011	
	100199000013	
Bulgur-irmik	110311100000	1,111-1,163
	110311900000	
	110319900013	
	110319900019	
	110320900000	
	110419100011	
	110419100012	
	110419990012	
	110429170000	
	110429300000	
	110429510000	
	110429590000	
	110429810000	
	110429890000	
110430100000		
110430900019		
Un	110100110000	1,389
	110100150000	
	110100900000	
Makarna	190211000011	1,682
	190211000019	
	190219100011	
	190219100019	
	190219900011	
	190219900012	
	190219900013	
	190219900019	
	190220100000	
	190220301000	
	190220309000	
	190220910000	
	190220990000	
190230100000		
190230900000		
190240100000		

Buğday ve ürünleri	GTIP Kodları*	Teknik Dönüşüm Katsayıları**
	190240900000	
	190510000000	
	190520100000	
	190520300000	
	190520900000	
	190531110000	
	190531190000	
	190531300000	
	190531910000	
	190531990013	
	190531990019	
	190532050000	
	190532110000	
	190532190000	
	190532910000	
Bisküvi	190532990011	1,068
	190532990019	
	190540100000	
	190540900000	
	190590100000	
	190590200012	
	190590200013	
	190590200019	
	190590300000	
	190590450000	
	190590550000	
	190590700017	
	190590700019	
	190590800011	
	190590800013	
	190590800019	
	110710110000	
	110710910019	
	110710990019	
	110720000011	
Nişasta ve malt	110720000019	1,471-1,306
	110811001000	
	110811009000	
	110819901000	
	110819909000	

Kaynak: *TÜİK, **Demirci ve Aydın, 1998 (<https://tarekoder.org/1998ankara/29.pdf>)

Ek Tablo 17. Türkiye buğday fiyatları (TL/kg)

Yıllar	Üretici Fiyatı ¹	AKS Buğday TMO Alım Fiyatı ²	Makarnalık Buğday TMO Alım Fiyatı ²	Borsa Fiyatı ³
2011/12	0,57	0,61	0,64	0,57
2012/13	0,64	0,67	0,71	0,69
2013/14	0,67	0,72	0,77	0,77
2014/15	0,77	-	-	0,85
2015/16	0,78	0,86	0,98	0,89
2016/17	0,87	0,91	1,00	0,95
2017/18	0,92	0,94	1,00	0,98
2018/19	1,04	1,05	1,10	1,17
2019/20	1,33	1,35	1,45	1,44
2020/21	1,65	1,65	1,80	1,95
2021/22	2,92	2,25	2,45	3,60
2022/23	6,48	6,45	6,90	6,80
2023/24	7,66*	8,25	9,00	6,90*

1/ TÜİK

2/ TMO

3/ TOBB ortalama borsa fiyatları

*2023 Haziran-Eylül dört aylık fiyat ortalamasıdır.

Ek Tablo 18. Buğday ürünleri perakende fiyatları (TL/kg)

	Haziran	Temmuz	Agustos	Eylül	Ekim	Kasım	Aralık	Ocak	Şubat	Mart	Nisan	Mayıs	PY Ortalaması	Değişim %
EKMEK														
2017/18	4,11	4,11	4,12	4,12	4,14	4,19	4,20	4,34	4,42	4,44	4,45	4,50	4,26	9
2018/19	4,52	4,55	4,66	4,87	4,93	4,96	4,97	5,00	5,06	5,07	5,11	5,38	4,92	15
2019/20	5,49	5,57	5,60	5,62	5,69	5,75	5,80	6,04	6,08	6,10	6,19	6,21	5,84	19
2020/21	6,23	6,25	6,35	6,53	6,75	7,00	7,01	7,12	7,27	7,35	7,39	7,49	6,90	18
2021/22	7,63	7,88	8,03	8,28	8,50	9,10	10,76	11,34	11,80	12,79	13,74		9,99	45
UN														
2017/18	3,08	3,12	3,13	3,14	3,14	3,15	3,13	3,04	3,12	3,12	3,16	3,10	3,12	5
2018/19	3,16	3,17	3,22	3,46	3,73	4,03	4,08	3,51	3,50	3,56	3,61	3,59	3,55	14
2019/20	3,62	3,68	3,70	3,68	3,70	3,76	3,94	3,95	4,14	4,19	4,32	4,40	3,92	10
2020/21	4,43	4,41	4,44	4,50	4,67	4,83	5,14	5,21	5,18	5,21	5,14	5,24	4,87	24
2021/22	5,30	5,45	5,37	5,47	5,84	6,63	9,55	8,92	9,19	9,56	10,35		7,42	52
BULGUR														
2017/18	3,11	3,14	3,13	3,17	3,23	3,26	3,29	3,20	3,21	3,21	3,20	3,20	3,20	5,68
2018/19	3,21	3,28	3,34	3,47	3,65	3,92	3,94	3,70	3,88	3,92	3,98	4,09	3,70	16
2019/20	4,26	4,34	4,39	4,48	4,65	4,75	4,91	4,95	4,94	4,97	5,17	5,29	4,76	29
2020/21	5,35	5,09	5,16	5,35	5,40	5,49	5,77	5,91	5,89	5,90	5,86	5,87	5,59	17
2021/22	5,99	6,20	6,44	6,57	6,98	7,38	8,93	10,14	10,87	10,56	10,72		8,25	48
MAKARNA														
2017/18	3,09	3,14	3,17	3,20	3,24	3,25	3,24	3,09	3,16	3,23	3,27	3,23	3,19	5
2018/19	3,35	3,45	3,48	3,58	3,83	3,92	3,83	3,66	3,66	3,74	3,82	3,96	3,69	16
2019/20	4,11	4,32	4,40	4,45	4,59	4,70	4,74	4,81	4,85	4,92	4,98	5,08	4,66	26
2020/21	5,17	5,22	5,30	5,29	5,35	5,38	5,79	5,79	5,79	5,79	5,79	5,80	5,54	19
2021/22	5,92	6,18	6,47	6,80	7,47	7,81	9,25	10,60	10,95	11,28	11,59		8,57	55
BİSKÜVİ														
2017/18	7,82	8,07	8,27	8,35	8,42	8,41	8,50	8,43	8,52	8,53	8,56	8,57	8,37	12
2018/19	8,65	8,85	8,94	9,66	10,07	10,12	10,25	9,96	10,31	10,42	10,64	11,00	9,90	18
2019/20	11,15	11,16	11,20	11,27	11,30	11,49	11,68	11,80	11,95	12,08	12,17	12,22	11,62	17
2020/21	12,55	12,86	13,17	13,26	13,30	13,70	14,03	14,40	14,41	14,76	15,32	15,59	13,95	20
2021/22	15,84	16,13	16,44	16,91	17,06	18,56	22,00	27,78	32,83	33,62	34,37		22,87	64

Kaynak: TÜİK

Ek Tablo 19. Buğday ihraç fiyatları (\$/ton, 2005-2023)

Yıllar	Arjantin Up River fob	US Hard Red Winter	US Soft Red Winter
2005	130	158	136
2006	158	200	158
2007	247	264	235
2008	281	345	269
2009	219	236	186
2010	252	241	228
2011	307	330	287
2012	296	327	294
2013	328	322	276
2014	304	303	245
2015	226	234	208
2016	195	196	176
2017	186	178	211
2018	228	240	204
2019	228	219	211
2020	246	239	228
2021	286	315	285
2022	405	429	360
2023*	356	367	278

Kaynak: Fao International Prices

*Yedi aylık ortalama fiyatlardır.

KAYNAKLAR

- Anonim, 2022. (<https://www.aa.com.tr/tr/analiz/tahil-koridoru-anlasmasinin-3-onemli-etkisi/2681015>)
- Anonim, 2023. (<https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/ukrainian-grain-exports-explained/>)
- Demirci ve Aydın, 1998 (<https://tarekoder.org/1998ankara/29.pdf>)
- FAO, 2023a. (<http://www.fao.org/giews/food-prices/tool/public/> \l "/dataset/international)
- FAO, 2023b. "Supply Change Analysis for the Turkish Wheat Sector: Building a Resilient Food System". Ankara, 2023.
- OECD, 2023. (<https://www.oecd.org/publications/oecd-fao-agricultural-outlook-19991142.htm>)
- TÜİK, 2023. (<http://www.tuik.gov.tr>)
- TMO, 2023. (<http://www.tmo.gov.tr/>)
- TOBB, 2023. (https://borsa.tobb.org.tr/fiyat_urun_1.php)
- USDA, 2023. (<https://apps.fas.usda.gov/psdonline/app/index.html> \l "/app/advQuery)